

קידום נוער - תוכנית היל"ה

השכלת יסוד ולימודי השלמה

חוברת לתלמיד במקצוע

מארג שפה

תוכנית לימודים למסלול לימודי תעודה

8 שנות לימוד

כותבות התוכנית:

זיוה אילני

אילת כ"ץ

אוגוסט 2013

תוכן עניינים

4	1. רציונל
5	2. סילבוס - תוכנית הלימודים ל 8 שנות לימוד
7	3. משלים ופתגמים
10	הצרצר והנמלה
17	האריה והעכבר – איזופוס
21	האלון וקנה הסוף / אפרים סידון (על פי אזופוס)
25	העיוורים והפיל
29	הברבור, הסרטן וזאב המים – קרילוב
31	לצאת לידי הכל / האב, הבן והחמור – איסופוס
33	4. ביטויים ופתגמים 8 – 9 שנו"ל – שילובם בהקשר
41	5. אוצר מילים
47	6. סימני פיסוק
51	7. סוגי טקסט
58	8. טופס ושאלון
62	9. סוגות כתיבה
70	10. כתיבת תמצית
74	11. קריאה והבנה – דיאלוג עם טקסט
77	12. סוגי טקסטים
82	13. חלקי דיבר
85	14. מילות קישור
93	15. הסיפור העממי / סיפורי עמים
95	מבנה, מאפיינים וחוקים בסוגת סיפורי עמים
98	אהבת הבת / סיפור עם ממרוקו
101	הסב ונכדו
101	כף של עץ

104	המתנה
105	הפיקדון
109	סיפור סופי: בטח באללה, אבל קודם תקשור את הגמל
110	המסמר
114	16. פעילות משולבת – ספרות ולשון – השופט הקטן
119	17. סמיכות
121	18. תואר
124	19. מליות
127	20. שעשועי לשון

1. רציונל

כדברי הסופר עמוס עוז: " העברית שלנו החדשה חצייה סלע מוצק וחצייה חולות נודדים. הסלע אינו אחיד- יש בו שכבות "סלע בראשית", ישנן אבנים רכות יותר וישנן תרכובות מאוחרות.... ככלות הכול גבולות השפה הם גבולות עולמך...". התוכנית מארג שפה מתייחסת לשפה כאמצעי תקשורת בהקשר החברתי, התרבותי, ההשכלתי והאישי.

רכישת שפה אינה רק אוסף של מיומנויות שניתן לשלפן במצבים שונים, אלא רכישה של ידע, תיאורטי ופרקטי כאחד, על השפה, בתוך הקשרים משמעותיים ומגוונים. השפה מתפתחת תוך כדי פעילות ממשית בתוך הקשר חברתי תומך ותוך כדי אינטראקציה בין רכיבי השפה [דיבור, האזנה, כתיבה, קריאה, וכמובן הידע המטא לשוני].

ההיחשפות והרכישה נעשים בהדרגתיות, על פי תנאי ההקשר (גיל, סביבה, תרבות, יכולות קוגניטיביות), יכולת אוריינות כוללת התנהגויות, תפיסות ועמדות, הקשורות לטקסטים מסוגים שונים, בהם נתקל הפרט בחייו, על מנת למלא אחר הצרכים האישיים החברתיים והתרבותיים. התוכנית "מארג שפה" נבנתה מתוך תפיסה המאמינה בקיום קשר מתמיד בין השימוש בשפה לבין החשיבה על השפה ועל השימושים השונים בה. התוכנית מתייחסת להוראת השפה כאל פעילות של מסירת "מפתחות" המסייעים ללומדים בקריאה, כתיבה, דיבור, הבניית ידע, לשון בהקשר, מבנה משפט תקין. הסוגות הנלמדות משמשות לא רק להרחבת עולמו ולהרחבת אוצר המילים והשפה של הלומד, אלא גם כעזר בלשון הכתובה והמדוברת להעשרת התנסויותיו, ידיעותיו ולשיפור תפקודו בעולם האנושי החברתי.

מטרות התוכנית

- לעודד את הלומדים להתנסות בקריאה וכתיבה בהתאם לגילם ויכולתם.
- לטפח לומדים בעלי עניין וסקרנות, יחד עם ביקורתיות.
- לחזק את תחושת היכולת והמסוגלות של הלומדים.
- להכיר ללומדים מגוון סוגות המרחיבות את הידע הכללי.
- לשפר אוצר מילים ופריטי לשון בעקבות מפגש עם טקסטים שונים ומגוונים.
- לפתח את השפה על גווניה הרבים.
- לשפר תקשורת בין אישית בסיטואציות לימודיות וחברתיות.
- להקנות מיומנויות להבנת המשמעויות הגלויות והסמויות בטקסט.

2. נושאי תוכנית הלימודים ל-8 שנות לימוד

פירוט נושאי הלימוד ודוגמאות	הקצאת 45 שעות	נושא
<p>מהו משל, מאפייניו, מוסר השכל, בחירת שני משלים מתוך המאגר .</p> <p>בחירת חמישה פתגמים מתוך מאגר של עשרה</p>	4	<p><u>סוגה ספרותית :</u></p> <p>- משלים ופתגמים</p> <ul style="list-style-type: none"> • הצרצר והנמלה, האריה והעכבר. • העיוורים והפיל, האלון וקני הסוף. • הברבור הסרטן וזאב הים, לצאת ידי הכול.
	2	
<p>מאפייני סיפורי העם- בחירת שני סיפורים מתוך המאגר.</p>	6	<p>- סיפורי עם: מעשה העז, הפיקדון, המסמר, אהבת בת, המתנה, הסב ונכדו, לקשור תחילה את הגמלים</p>
<p>תרגול והעשרה.</p>	2	<p><u>לשון :</u></p> <p>- אוצר מילים- מלים נרדפות, ניגודיות (הפכים)</p> <p>- מילות קישור</p> <p>- חלקי דיבור: הבחנה בין שם, תואר ופועל.</p> <p>סמיכות יחיד רבים, שם עצם ותוארו.</p> <p>סימני פיסוק</p>
	5	
	4	
<p>במבחן תהיה בחירה- ניתן ללמד דבר אחד למידת הכללה, פירוט מיון- יצירת קטגוריות</p> <p>הכרות וזיהוי-תרגול.</p>	2	<p><u>סוגי טקסטים</u></p> <p>- שאלון</p> <p>- רשימה</p> <p>- טקסט מפעיל</p> <p>- עובדה, דעה, השערה</p>
	3	
	3	
<p>מכתב אישי + מבנה תקין של טקסט- כתיבה על פי מאפייני הטקסט.</p> <p>מיומנות כתיבת תמצית</p>	4	<p><u>סוגות כתיבה:</u></p> <p>- כתיבת מכתבים אישיים</p> <p>- תמצית- סיכום קצר</p>
	3	

פירוט נושאי הלימוד ודוגמאות	הקצאת 45 שעות	נושא
פיצוח שאלות, איתור מילות שאלה, מילות הוראה, כתיבת תשובה.	3 שעות 2+ תרגול	<u>קריאה והבנה – דיאלוג עם טקסט:</u> - ניתוח שאלה ומבנה תשובה
	לאורך כל תהליך הלמידה	<u>אימון בכתיבה עצמאית</u>

✓ חשוב לדעת: לכול אורך הלמידה- חלק מהתוצרים יכתבו וישמרו בתלקיט

תלמיד יקר

הינך נכנס לעולם מרתק – עולם השפה, החשיבה, הדמיון והיצירתיות.

למד בעניין, סקרנות והרבה מוטיבציה.

לימוד מהנה ומשכיל

בהצלחה

3. משלים ופתגמים

יחידת לימוד זו משמשת מבוא והקדמה ללימוד הפתגם.
בחרו שניים ממאגר המשלים

המשלים הם:

- הצרצר והנמלה.
- האריה והעכבר.
- העיוורים והפיל.
- האלון וקני הסוף.
- הברבור הסרטן וזאב הים.
- לצאת ידי הכול.

מטרות היחידה

- התלמיד יכיר, יזהה את מאפייני המשל.
- התלמיד ירחיב את אוצר המילים שלו, וירחיב את השכלתו.
- התלמיד יקשור בין משלים לפתגמים/ניבים, ויוכל להשתמש בהם בתחומי דעת אחרים.

המשל

משל הוא סוגה/ז'אנר(סוג טקסט) שהתפתח במסגרת הסיפור העממי. זהו סיפור קצר או שיר שסופר מדור לדור, מאב לבן, ממקום למקום. כיון שכך, אפשר למצוא אותו מסופר במספר גרסאות וסגנונות בעמים שונים.

המשל הוא אחד הסוגות הספרותיות הקדומות ביותר. כבר בתנ"ך במאה ה-12 לפני הספירה אנו מוצאים את משל יותם, שהוא המשל העברי הקדום ביותר.

הממשלים המפורסמים ביותר הם: איזופוס, קרילוב, לה פונטיין.

מטרת המשל להעביר רעיון בצורה סיפורית מוסווית. זהו תכסיס ספרותי שאומר את האמת באופן עקיף.

ההבחנה המקובלת היא

משל- הסיפור, נמשל- מייצג רעיון או מסר סמוי "המתחבא" במשל, ועל השומע/הקורא לגלותו, ומוסר ההשכל- המשתמע במפורש או במרומז שממנו ניתן ללמוד על רגשות, מידות טובות וערכים כגון: אהבה וכבוד לזולת, הכרת תודה, חריצות ומידות טובות אחרות.

לא כל המשלים מראים לנו את הצד החיובי של החיים, חלק מהמשלים מתארים מצבים שליליים והקורא הנבון אמור להסיק את החיוב מתוך השלילה.

מוסר השכל נקרא גם לקח / מסר.

מוסר השכל = לקח. במילה

"מוסר"- יש את המילה מסך במילה "השכל"- יש את המילה שכל.

לרוב, המשל הוא סיפור דמיוני הלקוח מעולם הדומם, הצומח, האדם ובעיקר מעולמם של בעלי החיים. זאת משום שהמשל חושף אמת שלא תמיד נעימה לאוזן, ולכן כאשר מספרים לאנשים אמת באמצעות בעלי חיים, נוצר ריחוק ומרחב נחוץ המאפשר התבוננות פנימה המרחיבה את התבונה האישית על האדם והחיים.

דמויות המשל הן לא ממשיות אלא חד צדדיות. כל דמות במשל מייצגת תכונת אופי או רעיון. לדוגמה האריה מייצג את הכוח והעוצמה, השועל מייצג ערמומיות, הטלה תמימות וכו'. למרות זאת, המשל בא ללמד שבכל אחד יש קצת מן האריה וקצת מהשועל, לעיתים אנו מתנהגים כטלה ולעיתים כאריה.

יסודות המשל:

- א. היסוד הסיפורי (האפי): כל משל מבוסס על רצף עובדות שיוצרות יחד סיפור.
- ב. היסוד הנרמז (האלגורי): המשל הוא סיפור העוסק בנושאים פשוטים מתוך כוונה לרמוז על נושאים חשובים, לכן בכל משל נמצא את המסר הגלוי ואת המסר הסמוי.
- ג. היסוד הדידקטי - הלימודי: המשל בא להורות לנו דרך, ללמד אותנו כיצד להתנהג.
- ד. היסוד ההומוריסטי: רוב המשלים כתובים בדרך היתולית, מבדרת ומצחיקה במטרה לרתק את קהל השומעים ולעניין אותם.
- ה. היסוד האומנותי: השימוש בהאנשה מאפשר לממשל המשלים להביע ביקורת על התנהגות האדם באמצעות "תחפושת" של בעלי חיים.

<http://www.mkm-haifa.co.il/schools/ofarim/ktiva/story/story.htm>

מושגים ומאפיינים עיקריים שעל התלמיד להכיר:

- 1) משל- סיפור קצר המספר לרוב על בעלי חיים/צמחים/חפצים.
- 2) נמשל –רעיון /הסבר למה מתכוון המשל באמת.
- 3) מוסר ההשכל/הלקח –מה ניתן ללמוד מהמשל והנמשל. לפעמים נאמר באופן גלוי ומפורש, ולעיתים הוא סמוי ועלינו לעמוד על טיבו מתוך המשל והבנת הנמשל.
- 4) האנשה – מתן תכונות אנושיות לבעלי חיים. אריה = כוח ועוצמה.

הצרצר והנמלה

הצרצר והנמלה, הידוע גם כ- הנמלה והחרגולאו החגב והנמליט הוא משל המיוחס לאיזופוס ובו מוסר- השכל על עבודה קשה. המשל סופר מחדש ועובד אינספור פעמים במגוון יצירות לאורך ההיסטוריה ובעת החדשה, הידועות שבגרסאות הן של לה פונטיין וקרילוב. הסיפור: הצרצר בילה את חודשי החום בשירה, שעה שהנמלה עבדה באגירת מזון לחורף. משהגיע החורף, הצרצר מוצא את עצמו גווע ברעב, וכשהוא מבקש מהנמלה מזון הוא זוכה לגערה על עצלנותו. מוסר ההשכל: מעלות ויתרונות עבודה קשה וחסכון, והטפה נגד סכנות הבזבזנות ואי ההתכוננות לעתיד.

הפתגמים המעבירים את מוסר ההשכל והמסר:

- "לך אל הנמלה עצל - ראה דרכיה וחכם"
- "מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת"
- "סוף מעשה במחשבה תחילה"

(לקוח מתוך ויקיפדיה)

משל הצרצר והנמלה- מיוחס לאיזופוס
עובד ע"י קרילוב- גרסה עברית- אוריאל אופק

ידידנו הצרצר
כל ימי הקיץ שר
אך פתאום הקור הופיע
חורף אל הגן הגיע.
בשמים עננים
ועצבת בגנים

בשדות אין עוד מזון
והגיע עת רזון
לרינה, ניגון וזמר
בא הקץ, הסוף, הגמר.
ואיך אפשר לשיר שיר ערש
אם ריקה, ריקה הכרס?

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

"הוי שכנה טובת הלב...
זה אני... צרצר רעב..
המותר להיכנס
וקצת אוכל לחפש?
אנא, תני לי פת דקה
פן אמות בעוד דקה..."

זה מוזר, צרצר חבר,
מה קרה לך? ספר!
מה עשית כל הקיץ עת מילאתי את הבית?
"מה את שחה, נמלה?"

מה זה במוחך עלה?
כל הקיץ-שבועות!!!
לי היו רק הופעות.
שימי לב- אני אמנ!
לא היה לי רגע זמן...

כל עונת הקיץ שרתי...
שרת? אז במקום לאכול
קום וצא נא במחול...

והנמשל של המשל
מוכר לבן וגם לבת
מי שטרח לפני השבת
הוא יאכל ביום שבת.

סרטוני יוטיוב –

<http://www.youtube.com/watch?v=XcbBrSrXz98>

<http://www.youtube.com/watch?v=6Yt8hyVsV1w>

<http://www.youtube.com/watch?v=XpyPGx8mICc>

פעילות לתלמיד למשל הצרצר והנמלה

1) כתוב בקצרה במילים שלך את תכנון של הנמלה.

2) השלם בטבלה את תכונות הצרצר ותכונות הנמלה כפי שבאים לידי ביטוי במשל. היצור במחסן המילים שבתחתית הטבלה.

הנמלה	הצרצר

מחסן תכונות

קל דעת, כבד ראש והגיוני, שוקל ומתכנן מצוין מראש, שר ומבנה פנומיות, חרוצה ומתמידה, אחראית, בטוח בצדקתו, אומלל ומסכן בעת צרה.

3) מה לדעתך חסבה הנמלה וכיצד הרגיש כאשר שמע את בקשתו של הצרצר?

4) מה לדעתך חסבה הצרצר וכיצד הרגיש כאשר שמע את תשובת הנמלה?

5) לאחר שהבנת את הסיפור במשך, הסבר בלשונך מהו מוסר ההשכל
הסיפור.

בחירה: בצע משימה אחת מבין המשימות הבאות:

א) חבר סוף אחר למשך.

ב) חבר סיפור דומה למשך זה, על מקרה שקרה לך, או למישהו
ממכרך.

ג) לפניך שני איורים: תאר כיצד נראים בהם הנמלה והצרצר.

איור של מיילו וינטר בעבור מקראה של משלי איזופוס משנת 1916

לפניכם דוגמה לשילוב המשל בנושא הנלמד = הפתגם:

פתגמים

- "לֹק אֵל הַנְּמִלָּה עֲצָל - רֵאָה דְרָכֶיהָ וְחָכְמָה"
- "מִי שֶׁטָרַח בְּעָרְבָה שָׂבֵת - יֵאָכֵל בְּשָׂבֵת"
- "סוֹף מַעֲשֵׂה בַּמַּחֲשָׁבָה תְּחִילָּה"

1. הסבר את אחד הפתגמים

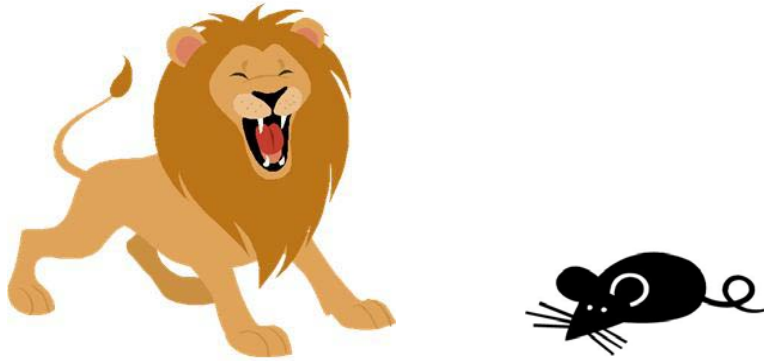
2. מה המשותף בין המשל והפתגם שבחרת?

להלן פירושי הפתגמים

סוף מעשה במחשבה תחלה = כל מה שנעשה, מחשב ומתכנן מראש, אין מקריות.
מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת = מי שעבד ודאג לעתידו ינהנה מפרי עמלו.
דוגמה: כל מי שמתייחס ברצינות ללמודים דרכו להצלחה במבחני הבגרות אפשרית.
שטרח

האריה והעכבר - איזופוס

עכבר טייל על פניו של אריה שישן במאורה. התעורר האריה בכעס, תפס את העכבר בכפו והתכוון לטרוף אותו. העכבר התחנן על חייו והבטיח לאריה שאם יחוס על חייו, הוא לא יצטער, כי העכבר ישלם לו כגמולו. הרעיון שעכבר קטן יכול לעזור לאריה גדול, כל כך הצחיק את האריה, כל הכעס שלו חלף והוא הניח לעכבר. לא עבר זמן רב והאריה נפל ברשת שטמנו לו ציידים. הוא שאג בכאב, והעכבר שהכיר את השאגה הגיע מיד, ובעזרת שיניו כרסם את הרשת והאריה יצא לחופשי. "אתה רואה" אמר העכבר, "הנה, כך יכול עכבר קטן לעזור לאריה גדול".

פעילות לתלמיד- האריה והעכבר

1. קראו את משל "האריה והעכבר".
2. בדרכי כליף אנו רציפים להתיאם לאריה ולעכבר תכונות קבוצות:
האריה - _____
העכבר - _____
3. מצאו במשל מילים המתארות את העכבר והאריה ומחלקות את הדעה הרווחת עליהם:

האריה	העכבר

4. האריה במשפחה מאיימת על הצעבר ומלליל בו. הצתיקו מהמשפחה את השורות המצידות על כק:

5. האריה צוחק מהצעבר הטיפש, אולם הצעבר מתגלה דווקא כצעבר חכם – הוא מצליח להציף את עצמו מהאריה החזק. כיצד עשה זאת?

6. דבריו של הצעבר לא שכנעו את האריה: "דברי הצעבר הצחיקו את האריה עד דמעות" ובכל זאת הוא שיחרר את הצעבר. מדוע?

7. במשפחה מתגלה מצבה הפוק: האריה והצעבר מגלים תכונות שונות משהיינו רגילים להן, כמו משפחה: כושר שנוצ, נימוס, רחמנות, דבקות במטרה, נאמנות, אמנות, חכמה, הודעה בטעות ועוד.. הוסיפו לאריה ולצעבר תכונות שהתגלו בהם במשפחה.

האריה	הצעבר

8. המשפחה שני חלקים: החלק הראשון מתאר את האריה והצעבר כפי שבדרך כלל מתארים אותם: אריה חזק, צעבר חלש. אולם בחלקו השני המשפחה יש היפוך תפקידיים: האריה _____ הצעבר _____ .
בטבע מקובל שהחזק עוזר לחזק או החזק עוזר לחלש ובמשפחה זה החלש עוזר לחזק!

9. את הפתגם: "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו" אפשר להסידר
 על הצבעה.

א. הסבירו את הפתגם.

ב. מצאו את הקשר בין הפתגם לדמות הצבעה בסיפור.

10. איזה מסקנות ניתן להסיק מהמשל?

א. _____ ב. _____

ד. _____

11. צבירה בלונות: ספרו לה למה על התכונות המיוחדות שלכם. השתדלו
 לכתוב דברים חיוביים.

חברי/חברתי		אני	
"מה שיש בו"	ה"קנקן" שלושה	"מה שיש בו"	ה"קנקן" שלי
התכונות שלושה	החיזוניות שלושה	התכונות שלי	החיזוניות שלי

12. לפניכם ביטויים המתאימים למשל.

הסבר שניים מהם - היצגו במאמר ההסברים שלמטה.

א. לא לצולט חוסן - _____

ב. אחד בפה ואחד בלב. _____

ג. נאה דורש ונאה מקיים - _____

ד. שיחקה לו השעה - _____

ה. שלח לחמק על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו - _____

התאימו את ההסבר לביטויים המופיעים למעלה

- היה נדיב - לב וצלול, כי הסופו של דבר תבוא על שרכך.
- הצליח, היה בר מלל.
- אומר דברים ומקיים אותם.
- אומר דברים אך לא מקיים אותם.
- אפשר לסמוך על דבריו, מהטיח ומקיים .
- הגדולה והכוח אינם לנצח.

13. בחרו והתאימו לעבר ולארית ביטויים מתאימים מהרשימה (שימו לב, לא כל הביטויים מתאימים)

הארית	העבר

14. העבר המשל לה מתגלה כמשיב טובה תחת טובה כיצד נקרא מי שהחזיר רצה תחת טובה? אט תחליפו את המספרים באותיות תקבלו את התשובה.

_____	_____
5 2 6 9	10 6 80 20

15. מה למד הארית מהמפגש עם העבר? הסבירו במילים שלכם.

16. מה למדתם משל זה? כתבו שני כללים להתנהגות בין אדם לחברו שלמדתם משל זה.

א. _____

ב. _____

האלון וקנה הסוף/ אפרים סידון (על פי אזופאס)

על גדת נהר צמחו קני סוף
ולידם אלון גבוה,
אשר תמיד היה נוהג
בקני הסוף, שכניו, לפגוע.

"אתם דקים וחלשים"
היה לועג להם בקול,
"ואנכי, אתם רואים,
אילן חזק, עבה, גדול."

ויום אחד החלה רוח,
אשר הפכה לסערה,
נשפה, נשבה בכל בכוח
ובדרכה הכול עקרה.

גם האלון, זה
הגבוה,
שאת עצמו חזק חשב-
הוא לא עמד אל מול הסער
ונעקר על שורשיו.
ורקלני הסוף, מוזר,
בעצם לא קרה דבר.

וכשנסחף אל תוך המים
אותו אלון עקור קרא:
"כיצד זה, קני הסוף, גלו לי
ניצלתם מן הסערה?"

"מול סערה, "הם השיבו
"אין שום סיכוי להתמודד.
אבל אתה זקוף ניצבת
אל מול הרוחמתנגד.
אנחנו שגמישים הננו,
אנו פעלנו כראוי.
כלומר, ידענו כי מול סער-
עיתים להתכופף רצוי"...
זהו, חלפה הסערה,
אז מי יאמר ליבקצרה,
אלון גאה, קנה סוף שפל-
ומהו המוסר השכל?

יש בחיינו מצבים,
בהם אנחנו חייבים
לדעת גם להתגמש,
לא לנסות להתעקש.
את קומתנו להשפיל,
לא להיות תמיד גיבור,
לדעת גם להתכופף-
עד שהרוח תעבור...

פעילות לתלמיד

א. כתבו השפתכם את הסיפור.

ב. תארו כיצד מתואר האלון.

ג. תארו את קני הסוף.

ד. מה חושב האלון על קני הסוף.

ה. האלון מאלף על קני הסוף, אך הם חכמים מנו, כיצד צאו לאת?

ו. בחלקו השני של המשל יש היפוך..... מהו?

ז. מהו המשל בסיפור?

ח. מהו המשל?

ט. מהו מוסר ההשכל?

י. לאיזה מצב בחיים המשל יכול להתאים?

יא. לפניכם הביטוי "לא לצולט חוסן" - פירושו: הקדושה והכוח אינם לנצח.
הסבירו כיצד ביטוי זה מתאים למשל?

העיוורים והפיל

מאת ג'ון גודפרייסאקס (1816-1887) -תרגמה מאנגלית: אפרת אביסרור

שישה גברים מהינדוסטאן

ללמוד הוא רצונם

הלכו ביקרו אצל הפיל

(אף שעיוורים כולם)

כדי ללמוד הליכותיו

ולספק רוחם

הראשון ניגש לפיל

אך צעד לא זהיר

זרק אותו על גוף חסון

כבר קם הוא ומצהיר

דומה מאוד לקיר"

השני מרגיש ניבו

צועק, "הו, לא נכון

עגול כל כך, חלק וחד?

ברור בביטחון

הפיל המהמם הזה

נראה כמו כידון!"

השלישי ניגש אליו

ובמקרה הוא חש

את חדקו, רך, מתפתל

מצהיר בלא חשש

"אני רואה, כך הוא אומר

"הפיל הוא כמו נחש!"

הרביעי מושיט ידו

לגעת הוא חפץ

את ברכו מישש סביב

ובעיניו מצמץ

"ברור כשמש שהפיל

דומה מאוד לעץ!"

החמישי לאוזן בא

ושח, "הו, כל סומא

יכול בלי שום היסוס לקבוע

למה החיה דומה

הפיל הזה נראה בדיוק

כמו מניפה קסומה!"

והשישי אך התקרב

זנב הונף אל על

הרגיש אותו, משך אותו

ולא הסכים בכלל

"אני רואה", הוא שח, "הפיל

"הוא חבל וחסל"

וכך גברים מהינדוסטאן

עוד רבו בקול רם

איש, איש בדעותיו דבק

על חבריו זעם

איש, איש צדק בצד שלו

ובכל זאת טעו כולם

לעתים קרובות בקרב מוחות

מייד עולה הזעם

איש לא שומע את רעו

זורקים מילים בלי טעם,

ומקשקים שטויות על פיל

שלא ראו אף פעם!

אוסר הפיל:

פעילות

תרגיל: לכסות את ציני הגומד ולתת לו חפץ למישוש:

- לבקש שיתאר בצל מה הוא ממש, וינסה לזהות את החפץ.
 - לכסות למספר גומדים את הצינייט לתת חפץ גדול, וכל אחד מהם ימש רק חלק. כל אחד מהם יתאר את החלק שמש.
 - מה המסקנה? מה אפשר לגמור מתרגיל כזה?
-

• איך הרגשתי בתרגיל כזה? נוח? נציט? מצבבן? מתסכל? מרגיז?

• האט נתקלתי באירוע בו ידעתי רק חלק מהתמונה? מיהרתי להגיב, ורק אחר כך קיבלתי מידע נוסף.

• כיצד המידע הנוסף שינה את יחסך ותגובתך?

• מה צריך לעשות כדי לראות את כל התמונה?

תמיד כדאי לזכור !!!

- יש הבדל בין בני אדם וכל אחד רואה את המציאות מזווית אחרת, ומפרש אותה אחרת.
- ישנם פרטים גלויים וישנם פרטים שאינם גלויים/נסתרים מעינינו.

נוסח נוסף - האנשים העיוורים והפיל....

זהו סיפור ישן, על שישה אנשים עיוורים מהודו, שעל אף המגבלה שלהם, החליטו לשוטט בעולם ולנסות להכירו. באחת ההזדמנויות שנפלה בחלקם, החליטו העיוורים ללכת ו"לראות" את היצור הגדול הנקרא "פיל". כשהגיעו אל הפיל, כל אחד מהם קיבל את תצפיתו מנקודה שונה והיה שבע רצון לגבי תגליתו:

העיוור הראשון שהתקרב לפיל נתקע בצידו של הפיל ומעד. כאשר קם העיוור ומישש את עורו המחוספס והעבה של הפיל, קבע ברורות: "הפיל הזה דומה לקיר!".

כשהעיוור השני התקרב, הוא מישש דווקא את ניבו החד של הפיל... "עגול.. חלק וחד..." העיוור בדק שוב וקבע בביטחון: "הפיל הוא יצור הדומה לחנית חדה!".

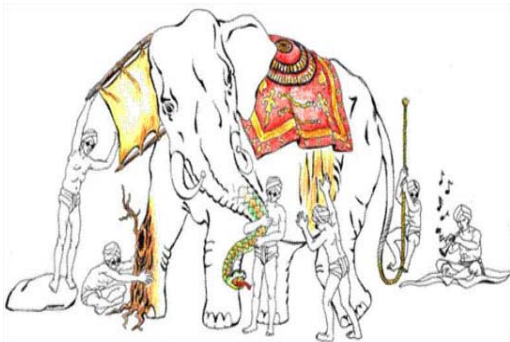
כשהעיוור השלישי התקרב לחיה, הוא מצא את חדק הפיל, ולאחר שמישש את חדקו של הפיל זמן מה, קבע ברורות: "הפיל הוא מין סוג של נחש!".

העיוור הרביעי הגיע לרגלו של הפיל, ולאחר שבדק את רגלו של הפיל מכל צדדיו קבע מיד: "הפיל הוא סוג של עץ!".

כשהעיוור החמישי נגע בפיל, הוא הרגיש את אוזנו הגדולה של הפיל, ולאחר שמישש את האוזן היטב, קבע בביטחון: "הפיל דומה למניפה!".

העיוור השישי התהלך מעט סביב הפיל ומצא את זנבו הרפוי של הפיל, כאשר אחז בזנבו ומישש אותו, קרא גם הוא בביטחון: "הפיל דומה לחבל!".

כך, ששת העיוורים מהודו, התווכחו להם זמן רב בקולניות, כאשר כל אחד מהם נותר בדעתו החריגה והמקורית. אמנם אם חושבים על כך, כל אחד מהם צדק במעט לגבי הפיל, אך יחד, הם כולם טעו!

הברבור, הסרטן וזאב המים - קרילוב

תרגום: חנניה רייכמן

ברבור, סרטן וזאב המים
חברו למשוך עגלת-מטען.
מושכים, מושכים הם כל הזמן,
כבר הרתמה כמעט פוקעת -
ומשאם לא זז אף צעד.
אין המשא כל-כך מכביד -
אך הברבור מושך שמימיה,
זאב המים אץ המימה,
והסרטן - אחורנית.

לא לי לדון, במי אשמה זאת -
אך המטען משם לא זז עוד.

הברבור הסרטן וזאב המים- משלי קרילוב תרגום: אוריאל אופק

מתוך מקראה: דרך המילים/הוצאת כנרת

שלישית שותפים הם היו-
הברבור, הסרטן וזאב- המים
יום אחד הם החוצה יצאו
לגרור עגלה אל הבית.

ליצול הם מיד נרתמו-
הברבור, הסרטן וזאב- המים:
בלי היסוס הם למשוך נחלצו
ויחדיו הם שינסו המותניים.
עגלה עמוסה בחציר ואספסת
שצריך להסיע לתוך המרפסת.
הם הודפים ומושכים
כל הזמן-

הברבור, הסרטן וזאב- המים.
אך אבוי- עגלת המטען
טרם זזה, אף לא פסיעתיים.
המטען כלל אינו כבד

לברבור, לסרטן ולזאב – המים.
אבל הסרטן- הוא אחורה צועד,
הזאב- לנהר, הברבור לשמיים...
כל אחד רק מושך
לכיוון הקבוע-
ובכל זאת המטען- במקומו עוד
תקוע....

עד כאן המשל
ועכשיו הנמשל

עגלה, בן אדם, רעיון או סתם זיז-
לעולם לא תצליחו אותם להזיז,
אם כל אחד ואחד זאת גורר
לכיוון האחר....

• תכנן ובנה את הפעילויות למשל זה

לצאת ידי הכול / האב, הבן והחמור-איסופוס

אב ובנו היו מהלכים בדרך
וחמורם עימם.
רכב האב,
והבן הלך אחריו.
ראה אותם אדם אחד ואמר לאב :
"איך לא תחוס על הנער הרך?"
ירד האב,
והרכיב את הבן.

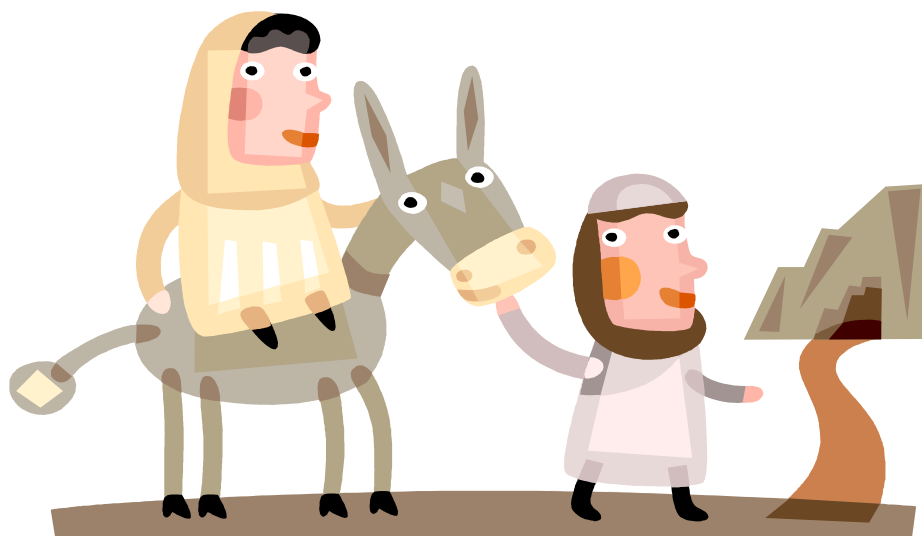
ראה אותם אדם שני ואמר לבן :
"איך לא תחוס על רגלי אביך הזקן?"
עלה גם האב.
ורכבו שניהם יחדיו.
ראה אותם אדם שלישי ואמר :
"הוי, אכזרים, שאינכם חסים
על החמור ורוכבים עליו בשניים!"
ירדו שניהם , והלכו בצידי החמור.

ראה אותם אדם רביעי , לגלג עליהם ואמר :
"שלושה חמורים מהלכים זה בצד זה –
ואין אחד רוכב על השני!"

אמרו הבן והאב : "מה לעשות לצאת ידי הכול?"
הלכו שניהם ברגל –
ואת החמור הרכיבו על גביהם.

פעילות

1. רשמו את הפירוש למילים:
 - א. לאלף ה. חס
2. כתבו משפט דוגמה המשלב כל אחת מהמילים.
3. כתבו בשפתכם את סיפור המשל.
3. מהי הבציה בסיפור המשל?
4. כיצד ניסו האב והבן לפתור את הבציה?
5. מהו סוף המשל?
6. מהו הלך/מוסר המשל? כתבו בשפתכם.
7. מה פירוש המשפט "לצאת ידי הכול"?
8. ספרו על מקרה אישי בו הושפעתם או השפיעו עליכם.
9. הציגו דוגמה:
להשפעה שלילית:
להשפעה חיובית:
10. כתוב סוף אחר למשל.
11. חברו פתגם שיתאים ללך בסיפור - פתגם שביצע את הרציון של תמיד צריך להקשיב לאחרים אלא יש להפגין שיקול דעת.
12. הציגו סט נוסף למשל.

4. פתגמים ביטויים נלמדים ב-8 - 9 שנות לימוד- שילובם בהקשר

מספר שעות לימוד: 2 שעות

למורה: עליך ללמד חמישה פתגמים מתוך מאגר של עשרה. הקניית רובד נוסף של השפה העברית באמצעות חשיפה לפתגמים וביטויים, ושימוש בהם בתחומי דעת שונים.

מטרות היחידה

- חשיפה והיכרות עם פתגמים וביטויים בעברית.
- הרחבת עולם הידע של הלומד.
- הבנת משמעותם של פתגמים.
- רכישת אוצר/מלאי פתגמים אשר ישמשו אותו בתחומי דעת שונים.
- יכולת להתאים את הפתגמים למצבים ואירועים בחייו.

פתגם = צירוף לשון המביע במשפט קצר חוכמת חיים, שנינות, מוסר השכל ורעיון חינוכי. פתגמים מצויים בכל תרבויות העולם. פתגמים, ניבים, מטבעות לשון, פניני לשון.

מתוך מאות פתגמים נבחרו פתגמים העוסקים ביחסים בין אדם לזולת, פתגמים הרלוונטיים לחיי יום יום, וניתנים לשימוש בשיחה, בכתיבה ובתחומי דעת נוספים.

להלן הפתגמים שנלמד ונעסוק בהם

- "נאה דורש נאה מקיים"
- "מרוב עצים לא רואים את היער"
- "כל הפוסל במומו פוסל"
- "לא דובים ולא יער"
- "אחד בפה אחד בלב"
- "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"
- "חיים ומוות ביד הלשון"
- "אל תסתכל בקנקן אלא מה שבתוכו"
- "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו"
- "טומן את ראשו בחול"

המשמעות	הניב הפתגם
משמש דוגמה- מקיים בעצמו את הדברים שהוא דורש מאחרים.	"נאה דורש ונאה מקיים"
מרוב פרטים לא רואים את הנושא בכללותו. לא רואים את הנושא העיקרי	"מרוב עצים לא רואים את היער"
מִי שֶׁמְגַנֵּה אַחֲרֵים וּמוֹצֵא בָּהֶם פְּגָמִים, כְּדַאי לְבַדֵּק אִם אֵינוֹ לְקוֹי בְּעֵצְמוֹ בְּאוֹתוֹ פְּגָם.	"כל הפוסל במומו פוסל"
לא היה ולא נברא, אין שמץ של אמת בדבר, בדוי לגמרי.	"לא דובים ולא יער"
אדם שמצטיין בחוסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.	"אחד בפה אחד בלב"
יש לכבד כל אדם. יש להתייחס לזולת באותו אופן שהיית רוצה שיתייחסו אליך	"יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"
לדברים שאומרים יש כוח עצום.	"חיים ומוות ביד הלשון" "מות וחיים ביד הלשון"
החיצוניות מטעה הרבה פעמים, כדאי לבדוק מה עומד מאחורי הדברים, לבדוק ביסודיות	"אל תסתכל בקנקן אלא מה שבתוכו"
אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו = אל תדון את חברך לכף חובה, לפני שתבוא אתה עצמך לידי ניסיון דומה.	"אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו"
מתעלם מן המציאות. לא רואה מה קורה באמת...	"טומן את ראשו בחול"

על טעם ועל ריח אין מה להתווכח

בנושאים הקשורים לטעם אין אמת אחת, כי לכל אדם טעם משלו, ולכן

אי אפשר ואין טעם "תרתו מעצ" להתווכח עליהם.

א. הסבר במילים שלך את הפתע - כתוב בלשונך מה אתה מבין

מהפתע.

ב. האם אתה מכיר את הפתע?

ד. ספר סיפור קצר/אירוע הקשור לנושא הפתע

ז. הוסיף את הפתע לסיפורך.

ה. היכן אתה מצדיף לשבח אותו? בהתחלה? באמצע? בסוף?

1. האט אנה מ'כיר אהר אד י'ותר אהפתאמ'ט? אט כן אינה אהט
ובאינה הקשר?

2. כתוב האי'ים שלק הסבר לשני פתאמ'ט שמוצא'ט חן בעיני'ק

3. בחר אהר אהפתאמ'ט - כתוב סיפור קצר ושלב בו את הפתאט.

לפניך הסבר ומקור הפתגם "טומן ראשו בחול"

פירוש הפתגם: סירב לראות את הדברים כפי שהם, התעלם באופן מכוון ממה שאינו מתאים לו, התעלם מן העובדות.

מקור הביטוי בסיפור על בת היענה/יען הטומנת ראשה בחול כאשר היא בסכנה, מתוך אמונה שמה שאינה רואה אינו רואה אותה.

4. האט קרה לק פאט שטאנת את ראק בחול? ספר מקרה
כלה.

5. אייר/צ'יר את הפתאט כרצונ'ק.

6. שפ' את האי'ים החסרות בפתאמ'ט

א. חייט _____ ביך הלשון

ב. אף תדון את _____ עך שתאיצ _____

ג. יהי כבוד _____ חביב עלי'ק _____

ד. לא _____ ולא _____

ה. אף תסתכל _____ אלא על מה _____

ו. כל _____ באומו _____

ז. מרוב _____ לא רוא'ט את _____

ח. על _____ ועל ריח אין מה _____

ט. נאה _____ נאה _____

י. אהר _____ אהר _____

יא. טומן את _____ בחול

הסברים לחלק מהפתגמים והביטויים

מתוך אתר ניבון-www.nivon.co.il

אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כברו

אדם שמצטיין בחוסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.

דוגמה: רבים מעובדי-ההוראה במשך כל שנות קיומה של המדינה לא האמינו לשרי האוצר, כיון שבכל משא ומתן עם ארגוני המורים נתגלה כמעט כל אחד מהם כאחד בפה ואחד בלב.

מקור: שלושה הקדוש ברוך-הוא שונאן: המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחברו, ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחברו, ומעיד בו יחידי [פסחים קיג].

אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כברו [ארמית]-אין תוכו כברו = אחד בפה ואחד בלב. אדם שמצטיין בחוסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.

דוגמה: אדם זה, אין תוכו כברו, אומר את ההפך ממה שהוא חושב באמת.

מקור: אותו יום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים להיכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש [ברכות דף כח, עמוד א'].

סמן את התשובה הנכונה:

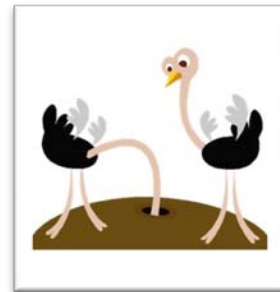
"אחד בפה ואחד בלב"

- חוסר כנות. הפה אינו מביע את רצות הלב.
- הפה אינו מסולף לומר דברים שיכאצו באחריט.
- סגר את פיו וליבו וכך שחר על הסוד.
- הניח יד אחת על ליבו כאשר נשבע.

"נאה דורש ונאה מקיים"

- מקיים את כל מה שנדרש ממנו באופן מלא ע"י האחריט.
- אדם המבצע בצדק את כל מה שהוא דורש באחריט.
- הדרישות הוצאו בצורה נאה ובקול רם.
- כל התשובות נכונות.

לפניך איורים, לאיזה פתגם מתאים כל איור?

העשרה – בחרו עם התלמיד 2 ביטויים נוספים

”מעז יצא מתוק”

מעז יצא מתוק = תוצאה חיובית לדבר שלילי.

דוגמה: בעת שהיתו בפלא למד העברין לקרוא ולכתוב, מעז יצא מתוק.

מקור: ויאמר להם: מהאכל יצא מאכל, ומעז יצא מתוק, ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים [שופטים יד, יד].

”מצא מין את מינו” = ”לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב”

מצא מין את מינו = כל אחד מתחבר אל הדומה לו.

דוגמה: המועל והזיפן התחברו במהרה בבית-הפלא, מצא מין את מינו.

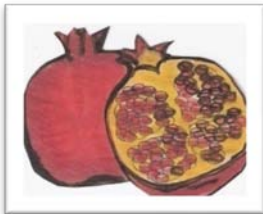
מקור: אמר רבי יוחנן: יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים, רואין את ההתרלכאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. כי אתא רב שמואל בר יהודה א”ר יוחנן: לא שנו אלא שנפל קיתון של מים תחלה, אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה - מצא מין את מינו ונעור [עבודה זרה דף עג, עמוד א’].

”מן הפחת אל הפח / מדחי אל דחי”

מן הפחת אל הפח = מדחי אל דחי [ראה ערך] = מצרה אל צרה. פח = מלכדת לצפורים, מכשול, תקלה. פחת = חפירה עמקה באדמה. דחי = כשלון, תקלה.

דוגמה: השחקן שפרש מן הקבוצה עקב יחסיו הרעועים עם המאמן לא שתף במשחקיה של הקבוצה החדשה, וכך, לצערו, הסתבר לו שהוא נפל מן הפחת אל הפח.

מקור: הנס מקול הפחד יפל אל- הפחת, והעולה מתוך הפחת ילכד בפח [על פי ישעיהו כד יח].

”מלא כרמון”

מלא כרמון = בעל ידע רב בהרבה תחומים, בעל מוח הפורה מעת לעת ברעיונות חדשים.

דוגמה: המורה הצירת, מלאת הכשרונות, היא גם אמנית

בתחום הקדרות. המדען מרשות פתוח אמצעי לחימה מלא אמצאות כרמון. רב הקהלה, לדעת רבים, מלא מצוות כרמון, ולכן זכה בתעודת הוקרה.

מקור: אפלו ריקנים שבך מלאים מצוות כרמון [ברכות נז].

"מכל מלמדי השכלתי"

מכל-מלמדי השכלתי = למדתי מכל אחד, מגדול ומקטן.
דוגמה: בתי העמידתני על טעויותי והודיתי לה: מכל מלמדי השכלתי.

מקור: מכל-מלמדי השכלתי [תהילים קיט צט].

"לא לחנם הלך זרזיר אצל העורב" = מצא מין את מינו

לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב = אדם מתיידד עם מי שדומה לו [בהוראה שלילית]. זרזיר = עוף ממשפחת העורבים, ולכן הינו ציפור-שיר צרחנית אשר חיה בלהקות.

דוגמה: הנער הצעיר והפוחז התחבר לחבורת פורצי מכוניות, לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב.

מקור: כל המחבר לטמא - טמא, כל המחבר לטהור - טהור. ושנינו במשנה: ר' אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו" [בבא קמא דף צב, עמוד ב'].

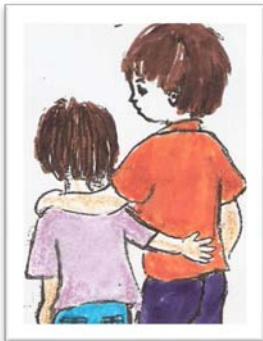
"לא מדבשך [מדובשך] ולא מעוקצך"

לא מדבשך ולא מעקצך = לא מן הטוב שבדבר ולא מן הרע שבו.
דוגמה: הגזבר שנחשד במעילה ענה בטלפון לעתונאי הבכיר: "איני מגיב, לא מדבשך ולא מעקצך".

מקור: "ויאמר אלהים אל-בלעם לא תלך עמהם" [במדבר כב, יב] - אמר לו: אם בן אקללם במקומי - אמר לו: לא תאר את העם. אמר לו: אם בן אברכם. אמר לו: אין הם צריכין לברכתך - "פי ברוך הוא". משל אומרים לצרעה: "לא מדבשך ולא מעקצך" [מדרש תנחומא פרשת בלק].

"ואהבת לרעך כמוך"

ואהבת לרעך כמוך = מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך.
דוגמה: קשה לאדם לאהב את חברו כמו את עצמו, אבל עליו להשתדל לא לעשות לאדם אחר את ששנוא עליו עצמו.
מקור: ואהבת לרעך כמוך [ויקרא יטיח].

"והדרת פני זקן"

והדרת פני זקן = כבוד את הזקן ושמח אותו.
דוגמה: כְּאִשֶּׁר עָלָה לְאוֹטוֹבוּס הַזָּקֵן בְּעַל שֵׁעַר הַשִּׁיבָה הַלְבֵן,
קָרָאָה לוֹ הַנְּעִרָה לְשֵׁבֶת בַּמְקוֹמָה, וּבְכֵן קִיְמָה אֶת הַפְּתוּב:
והדרת פני זקן.
מקור: מפני שיבה תקום והדרת פני זקן [ויקרא יט לב].

"אבד עליו הכלח"

אבד עליו כלח = התישון מאוד. כלח = דעות שונות: כל לח או רעננות או קציר או זקנה.
דוגמה: השירון שיצא לאור בשנת העשור [תשי"ח-1958], אבד עליו כלח.
מקור: גם-כח ידיהם למה לי, עלימו אבד כלח [איוב ל, ב].

"אבות אכלו בוסר, ושיני בנים תקהינה"

אבות אכלו בוסר, ושיני בנים תקהינה = דור הבנים נענש על חטאי ההורים.
דוגמה: לאחר שהרשע האב בבית המשפט בגין מעילה בכספים, הדחה הבת מתפקידה בחברת התלמידים.

מקור: בימים ההם לא יאמרו עוד: אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה, כי אם איש בעונו ימות, כל האדם האוכל הבוסר תקהינה שיניו" [ירמיהו לא כח-כט].

"יצא הפסדו בשכרו"

יצא הפסדו בשכרו. = השכר היה מרובה על ההפסד, היה כדאי.
דוגמה:מנכ"ל המפעל הבין, כי בכל פעם שתרים לקרן לב"י [הקרן לבטחון ישראל], יצא הפסדו בשכרו.

מקור: "ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמע ומהיר לאבד, יצא שכרו בהפסדו. קשה לשמע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו" [פרקי אבות פרק חמישי משנה טז]

"איזהו חכם? - הלומד מכל אדם"

איזהו חכם? - הלומד מכל אדם = אדם חכם מוצא בכל אחד משהו שאפשר ללמד ממנו.

דוגמה: על מחנכת הכיתה בעלת היכולת ללמד מכל אדם נאמר: איזהו חכם?
- הלומד מכל אדם.

מקור: בן זומא אומר, איזהו חכם? - הלומד מכל אדם, שנאמר [תהלים קיט צט]: מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי [פרקי אבות פרק רביעי משנה א].

5. אוצר מילים

נרדפות = מילים נרדפות = מילים הדומות או קרובות זו לזו במשמעותן.

להציג קבוצות של מילים נרדפות. לשאול מה המכנה המשותף, ומה השוני ביניהן. חובה להסביר, שבדרך כלל המלים הנרדפות אינן זהות במשמעות, והשימוש בהן הוא תלוי הקשר, או שיש הבדל במישלב.

לדוגמה: לילה, חושך, אפלה.

ירד הלילה = ירד החושך = ירדה אפלה, אין זהות מוחלטת במשמעות. עכשיו לילה = עכשיו חושך = עכשיו אפלה, לא ניתן להשתמש בכולם בכל המקרים. עוד דוגמה: פריחה, צמיחה, שגשוג, לבלוב, התקדמות.

פריחה, צמיחה ולבלוב, קשורות יותר לעולם הצומח, אך הן מושאלות לשימושים אחרים, שאליהם מצטרפות השגשוג וההתקדמות.

לבלוב, צמיחה ופריחה הם שלבים שונים שקורים בצומח, אינם זהים, אך לעיתים ניתן להשתמש בהם באופן חופשי בהשאלה מטפורית לתחום הכלכלה למשל. כך גם שגשוג והתקדמות בהקשרים אחרים.

לדוגמה: ריקבון (בשתי אותיות) = מק (בשלוש אותיות) = נמק הרגישו (בשלוש אותיות) = חשו.

תרגילים פשוטים בהם על התלמיד למלא את המילה הנרדפת.

לדוגמה: כתוב מילה שמשמעותה דומה למילה שוּמֵר (נוטר, נוצר)

סוג אחר של שאלות: לפניכם ביטוי: "לראיה באתי על החתום".

מהי משמעות הביטוי (הקף את התשובה הנכונה): לזיכרון, להוכחה, למעשה, לסיכום.

הצעה לתרגול בדרך אחרת:

לפניכם שני טורים. לכל מילה בטור א' יש מילה נרדפת בטור ב'. מתחו קו בין המילים בטור א' למילי הנרדפות בטור ב':

טור א'	טור ב'
מחסה	טוב במיוחד
מחסום	ריסק
מחפיר	התקומם
מחשמצ	חורר
מחוקר	אחראי
מחנה	מרוכל
מרח	צויתן
ניכץ	מבייש
ניקה	מכשול
מובחר	מקלט

תרגיל:

לפניכם מספט: "המפקד הורה לחייליו לפוצץ את המחנה הפאט".
משמות המילה לפוצץ היא (הקיפו את התשובה הנכונה):
להדגיש, לרסק, להפריח, לחשוף.

לפניכם מספט: "זר הפרחיים מצטר את ראשי הילדים בחז"י"
משמות המילה מצטר היא (הקיפו את התשובה הנכונה):
מבהח, ממליץ, מסמן, מקסט.

ואפשר גם כך: מצאו מילה נרדפת למילים הבאות:
עזר, רשות, נקי, צף, מחזיק, ריחם, מחפיר, מחץ

תרגילים: לנתת מילה שימצאו מילה נרדפת/ טור של מילים למצוא מילים נרדפות.

שזר, רשות, נקי, צף, מחזיק, ריחם, מחפיר, מחץ
(קלוצ'אמולא, היתר, רחוצ'אטהורצ'ת, אילן, אותה, חמל, מבויש, מצק)

תרגיל נוסף: לנתת מילים נרדפות אחדות ולבקש שיִדְרְאוּ אותן לפי משפטים:

חושב, הולך, מהרהר; מחשבות, הדימ, שרציט; אבא, אק, אולט, ברט;

* כתבו ששה משפטים לאחת המילים מהצמדים הנרדפים

ניגודיות: מילים שמשמעותן הפוכה/מנוגדת למילה הקודמת להן.

הדרך ללמד ניגודים היא תרגילים בע"פ ובכתב. המורה יציג תחילה מילים פשוטות, שמשמעותן ברורה והן משמשות בדיבור כמו: שחור (לבן), חם (קר), ויעבור למילים פחות שגורות כמו: חסכן (קמצן), שכיח (נדיר) וכו'.

תרגילים: לפניכם שני טורים של מילים, עליכם למתוח קו בין המילים שבטור האחד לבין המילים שבטור האחר, שמעצות מנוגדות.

טור א	טור ב
תפר	מכריצ
חזיק	שתוי
מלובל	כללי
חייט	שכה
הצלחה	פושט
ליכרון	החליש
פיכח	כישלון
צולז	פרט
לובה	נקי
ספציפי	מוות

תרגיל בנושא: הפכים

שיר ההפכים: "אני תמיד נשאר אני" (מילים ולחן: דתיה בן דור)

אבל אני.....	לפעמים אני עצוב
לפעמים אני חכם	לפעמים - _____
לפעמים - _____	לפעמים אני לזכר
לפעמים אני ראשון	לפעמים - _____
לפעמים שלישי.	לפעמים אני שבץ
לפעמים אני תופס	לפעמים - _____
לפעמים - _____	לפעמים אני כואב
לפעמים אני צנוק	לפעמים - _____
לפעמים - סספוס.	אבל אני.....
אבל אני.....	לפעמים אני _____
	לפעמים - קטן.
	לפעמים אני _____
	לפעמים - כחול.
	לפעמים אני _____
	לפעמים - לבד,
	לפעמים אני _____
	לפעמים - קצר.
	אבל אני.....
	לפעמים אני כינור
	לפעמים - תופס.
	לפעמים אני קיצי
	לפעמים - _____
	לפעמים אני צלול
	לפעמים _____
	לפעמים אני מתוק ולפעמים - _____

הפכים

כתבו את הקטע מחדש. החליפו את המילים המסומנות בקו למילה ההפוכה:

דני הוא ילד נמוך, יש לו שיצר פרוצ, ארוקובהיר.
דני הוא האח הצעיר המשפחה, הוא אובה לאכול שוקולד.
דני תמיד זוכר להכין שיצורי בית. המורה אומרת שזהו מצע חכם מאוד.
היום דני היה עצוב מכיוון שלילית הייתה החמודה חולה.

נרדפות

1. החליפו את המילים המסומנות במילים נרדפות.
- א. דני וליאת מוחחים על המסיבה שהייתה אתמול בלילה.
ב. הסתכל, יש אווירון בשמיים.
ג. נצמה ציפתה לארחים שאיחרו לבוא.
ד. איתי השליך את הפסולת לפח האשפה.
ה. גוהר חלז ארצה מארצות-הברית והביא מתנה גדולה לאורטל.
2. מצאו מילים נרדפות למילים הרשומות בטור מתוך מאגר המילים.

מאגר המילים:

מרקצ, צועדת, פתאום,
הסתכל, קושיות, זמר,
כסוף, רושמת, מחולות,
בושתי.

- לפתע _____ -
היט _____ -
איחרתי _____ -
שאלות _____ -
כותבת _____ -
פוסצת _____ -
שיר _____ -
ריקודים _____ -
מסק _____ -
טיפע _____ -

6. סימני פיסוק

למורים: מאחר שאת נושא סימני הפיסוק מלמדים כבר בכיתות היסוד, ומאחר שתלמידינו מגיעים, בדרך כלל, בשלב מאוחר יותר, לא נראה על פניו שיש צורך בשעורים מיוחדים לנושא זה.

יחד עם זאת, לא פעם אנו עדים לכך שנושא זה לא הוטמע כלל בתלמידינו, לכן מן הראוי להקדיש לכך דקות ספורות מדי פעם במהלך לימוד הבנת השאלות וכתובת התשובות.

ההתייחסות לנושא סימני הפיסוק מורכבת משתי תפיסות: התפיסה הלשונית המדויקת, והתפיסה השפתית-ספרותית הפתוחה. שתיהן קיימות זו בצד זו.

סימני הפיסוק ותפקידיהם:

1. **נקודה (.)** תפקידה לסמן שהסתיים המשפט. יש לסמן נקודה בסוף משפט חיווי, שהאמירה בו מדויקת וברורה.
לדוגמה: היום חם. במדינת ישראל אין מלך.
במקרים אחרים, כמו כותרות, לא מסמנים נקודה.
2. **פסיק (,)** מאפשר לקורא "לנשום" והוא מסמן לקורא שהסתיים עניין אחד ברצף ענייני המשפט.
יש לשים פסיק בין מילים או חלקים חוזרים.
לדוגמה מילים: עפרון, מחק, עט ונייר הם כלי כתיבה.
בין משפטים מחוברים: היום חם מאד, לכן נצא לים.
התמונה הייתה מוצלחת, אבל היא לא אהבה אותה.
מסמנים פסיק גם כאשר רוצים להפריד חלק פחות משמעותי, או הערה של הסבר, משאר חלקי המשפט.
הערה: לעתים משתמשים בקו מפריד במקום בפסיק, בעיקר כאשר חלק מהמשפט הוא הסבר ה"חותך" את המשפט.
לדוגמה: החצוצרן הזה – שיושב באופן קבוע ליד אולם הקונצרטים – לא התקבל לתזמורת כחבר מן המניין.
3. **סימן שאלה (?)** מסמנים רק כאשר שואלים שאלה ממשית. לדוגמה: מי אתם? לא מסמנים סימני שאלה אם השאלה אינה ישירה. לדוגמה: שאלתי אותם מי הם.
4. **נקודתיים (:)** מסמנים לפני פירוט, הסבר, הדגמה או ציטוט. לדוגמה: המוצרים: לחם, עוגות ופשטידות עשויים מקמח.
התלמידים הודיעו: "מחר נצא לטיול".

ירקות ירוקים למשל: חסה, פטרוזיליה וקולרבי חשובים לבריאות.

5. גרש (') מסמנים בקיצור של מילה אחת, אחרי האות האחרונה.

לדוגמה: טל' (טלפון), מס' (מספר).

6. גרשיים (") משמעות הגרשיים היא ראשי תיבות. את הגרשיים מסמנים לפני

האות האחרונה! לדוגמה: בי"ס (בית ספר), רמטכ"ל (ראש המטה הכללי).

למורה – בכל כתיבה של התלמידים, יש להזכיר להם לסמן את סימני הפיסוק, מאחר

שאלה אינם "טבעיים" להם, והשימוש בהם הוא שימוש נרכש במהלך הלמידה.

תרגיל 1

הוסיפו את סימני הפיסוק החסרים המשפטים הבאים:

1. ליל וכן הסופר הידוע אהב מאד לשוטט בנמל החדול שליד ביתו
2. האם הוא רצה להפליג למרחקים ולצבור הרפתקאות
3. רבים תמהו אם ליל וכן היה הרפתקן
4. הוא עלה בהיחבא על ספינה כשהיה בן 12 אבל אביו החזיר אותו הביתה
5. כשגדל המשיק להפליג אבל בעיקר בדמיונו ופרסם ספרים רבים
6. בין הספרים שפרסם היו חמישה שבועות בכדור פורח מסע אל הירח וצפרים אלף מיל מתחת למים
7. הוא אהב לשבת בספרייה ולקרוא ספרים על צמחים ובעלי חיים על המצאות וחיידקים על מפלצות הנדסיים מיוחדים ועוד
8. המוציאים לאור לא רצו לפרסם את סיפוריו כי הם נראו דמיוניים מדי
9. אחרי שפרסם הספר הראשון גדל מס הספרים שהוציא מנה לשנה ובסך כתיב יותר משמונים ספרים
10. ליל וכן חי במאה ה 19 שהייתה תקופה משמעותית של גילויים והמצאות וספריו הדמיוניים הובילו להמצאות רבות נוספות

תרגיל 2

קטע הבא נצלמו כל סימני הפיסוק. הוסיפו אותם.

לפני כמה עשרות שנים נמצא במצרה של שולחן ישן בנקס קטן ובו כתובת משונה שהוצתקה ממצבת אבן שנמצאה במאה ה 19 בהרליף בכתובת נאמר שהכותב הוא כנעני שהציג מצידון בספינה הספנה היצאה לחופי הרליף לאחר שטולטלה בסערה גדולה במקור היו 10 ספנות שטובים סוף והקיפו את אפריקה במסע שנתיים אבל הסופה שפרצה זרמה לספינה שלו ולכת לאיבוד באוקיינוס הם לא איבדו תקווה ובסוף הציצו לחופי הרליף ממתבר אם כן שתושביה המקוריים של הרליף הם כנענים והיום יש בהרליף תצורות אנושית כנענית, אפריקאית ואירופית למורים- להלן קישור בנושא כללי פיסוק האקדמיה ללשון:

<http://hebrew-academy.huji.ac.il/hahlatot/Punctuation/Pages/default.aspx>

הכול בגלל מסמר קטן

שינוי קטן בסימני פיסוק יכול לשנות את כל המשמעות של משפט. אפילו שינוי באינטונציה יכול לשנות משמעות של משפט, כמו בבדיחה הידועה על סטאלין (במברק היה כתוב "אני טעיתי, אתה צדקת. -- טרוצקי". סטאלין כמובן שמח. עד שנגר פשוט ביקש להקריא בפני הקהל את המברק עם יותר רגש: "אני טעיתי??? אתה צדקת???" -- טרוצקי". לא ידוע מה עלה בגורלו של אותו נגר...)

הצוואה המוזרה – הכול בגלל פסיק קטן

"כֹּף רְכוּשֵׁי אֶחָיו קָרוֹק.
אֵל אֶבְרָהָם אֶחָיו יוֹסֵף בְּוֹדָאֵי אֵל
אֶלְעָם אֶחָיוֹט אֵל בְּלוֹט אֶאֱנָשִׁים
אֶנָּוִים הֵכֹל לְהוֹ רְצוֹנוֹי."

איש אחד נפטר. פתחו את צוואתו ונה מה שמצאו.

צוואה ללא סימני פיסוק!!!

התאספו כל הקרובים הרשומים בצוואה, וכל אחד קרא אותה באופן

כזה, שכל הרכוש יהיה שייך רק לו....

כיצד קראו האנשים הבאים את הצוואה?

קרוק, יוסף, החייט, האנשים הצנועים.

הוסיפו לכל אחד מהם את סימני הפיסוק המתאימים.

7. סוגי טקסט

רשימה, טופס, שאלון, טקסט מדריך ומפעיל

הטקסטים נחלקים לארבעה סוגים עיקריים:

1. טקסט למטרות מידוע, תיאור והסבר טקסטים אלה כוללים תהליכים של ארגון מידע, אלה הם טקסטים המבנים את המציאות והמסייעים להתבונן בעולם ולהבין אותו.

דוגמאות לתתי הסוגות:

טקסט מידעי לימודי – מטרתו העיקרית להגדיר, להסביר, להבהיר, להרחיב משמעויות של מונחים, מושגים, תופעות ותהליכים על העולם ולספר על חיי אישים ועל אירועים. הטקסט המידעי – לימודי מצוי במקורות מידע שונים, כגון: אנציקלופדיות, לקסיקונים, מילונים, דפי מידע וספרי לימוד. רשומה-הרשומה היא טקסט מידעי כתוב שנועד לספק מידע, עדכון או תיעוד לאחרים או לעצמו מבוסס על עיקרון מארגן ובעיצוב גרפי המאפשר שימוש נוח בו.

דוגמאות: רשימת ספרים, תוכן עניינים, מפתח נושאים ועוד.

דיווח-טקסט מידעי המתמקד בעובדות ומתאר תופעות ללא נקיטת עמדה מפורשת.

דוגמאות: דיווח על מצב התנועה בכבישים, דיווח על תוצאות משחקים, דיווח על ניסוי ועוד.

ידעה עיתונאית – טקסט מידעי סיפורי על אירוע אקטואלי שמעניין את הציבור או שחשוב לציבור לדעת עליו ומטרתו להביא לפני הקוראים מידע מעודכן, מעניין ורלוונטי. הטקסט מתפרסם באמצעי תקשורת המונים כגון: עיתון, רדיו, טלוויזיה.

2. טקסטים למטרות טיעון ושכנוע – טקסטים אלה כוללים תהליכים של הבניית

שיח בדרכים הגיוניות ורגשיות כדי לשכנע את הזולת.

לשיח הטיעוני פן לוגי ופן רטורי:

פן לוגי – בא לידי ביטוי בטיעונים הגיוניים הקשורים ביניהם בקשרים לוגיים, כגון קשרי סיבה ומסקנה.

פן רטורי – בא לידי ביטוי בפנייה לרגש ולשכל.

דוגמות לתתי הסוגה:

פרסומת - טקסט שמטרתו לשכנע את הנמען לעשות דבר מה או לחשוב בדרך מסוימת.

עצומה - טקסט טיעוני המופנה לקבוצות שונות כדי לעורר עניין ציבורי, לעורר את דעת הקהל בנושא או בסוגיה, כדי להפעיל לחץ על הגורמים הרלוונטיים. מאמר עמדה-טקסט עיוני שיש בו טיעון, חוות דעת ופרשנות. הוא מביע עמדה כלפי תופעה או נושא ומיועד לשכנע את הקוראים לאמץ את דעתו של הכותב בנושא שעל סדר היום הציבורי.

3. טקסטים למטרות הפעלה- טקסטים למטרות הפעלה נועדו לחולל שינוי בהתנהגותו של הזולת על ידי בקשה לבצע פעולה כלשהי או על ידי הנחייה כיצד לבצע פעולה זו.

דוגמות לתתי הסוגה:

הוראות- טקסט שמציג תהליך או תיאור והסבר ופונה אל נמען משוער או ידוע במטרה להפעילו.

דוגמאות : חוקי משחק, הוראות התנהגות, הוראות ביטוח ואפייה ועוד.
מכתב בקשה-טקסט הפונה לנמען במטרה לשכנעו ולהפעיל אותו באמצעות טיעון.

4. טקסטים למטרות סיפור [טקסטים נרטיביים] הטקסטים למטרות סיפור מארגנים אירועים ואנשים במרחב ובזמן מנקודת מבט נתונה במגוון של פונקציות תרבותיות, חברתיות ואסתטיות. הטקסטים הנרטיביים מספרים סיפור.

דוגמאות לתתי הסוגה:

סיפור - טקסט המתאר סיפורים מן העבר על מנת לעניין, לסקרן, לבדר, להצחיק או לזעזע, הכול לפי המקרה וקהל היעד.
עלילון - [קומיקס] סיפור מילולי חזותי הבנוי ברצף כרונולוגי ומעוצב בתוך מסגרות. העלילון עושה שימוש במטפורות חזותיות, בסמלים ובצבע.
כתבה עיתונאית-טקסט סיפורי מיידע בעל ערך חדשותי, שמטרתו להציג נושא מסוים, תופעה או דמות מסוימת מזווית הראייה של הכותב.

טקסט מדריך ומפעיל

טקסט מדריך ומפעיל הוא סוג של טקסט מידע, הוא מדריך את הקורא כיצד לבצע פעילות כלשהי. הוא מספק רשימה של מוצרים/מצרכים נדרשים לשם ביצוע הפעולה, ואחר כך נותן הוראות מדויקות מה יש לעשות עם המוצרים האלה וכיצד לחבר אותם לתוצר מוגמר.

לימוד יצירת רשימה מאפשר ללומד לארגן לעצמו רשימות לפי הגדרת נושא היעד שלו. בנוסף, הוא ידע כיצד לגשת לטקסט מדריך ומפעיל בעתיד.

לדוגמה:

לפניכם רשימת מצרכים להכנת חביתה:

2 ביצים

קורט מלח

רבע כוס חלב או מים

כף שמן לטיגון

הכלים הדרושים:

קעריט

מזלג או מטרפה

מחבת לטיגון

כף שטוחה

ההכנה:

- שברו את קליפת הביצים וצקו בזהירות את התוכן לתוך הקעריט.
- טרפו את הביצים בעזרת המטרפה או המזלג. הוסיפו בהדרגה את החלב או המים והמשיכו לטרוף עד שמתקבלת בלילה דלילה, חלקה ואחידה.
- שימו מעט שמן במחבת, חממו וצקו את הבלילה לתוך המחבת.
- היזהרו שלא יינתזו עליכם טיפות שמן או בלילה רותחת.
- כאשר השוליים מזהיבים, זה הזמן להפוך את החביתה בעזרה הכף השטוחה. המשיכו לטגן עוד שתי דקות, כבו את האש.
- בתאבון.

תרגול:

- צליכט לבנות שולחן - צרכו רשימה של החומרים שתזדקקו להם.
- צליכט להכין סלט - צרכו את רשימת המוצרים שאתם רוצים לכאוף בו.
- צליכט לצייג את הבית במלון לקראת ארוחת הצרף - צרכו רשימת קניות.

חשוב לזכור!

רשימה כוללת "כותרת", כלומר מילת הכללה מתאימה ואחריה רשימה. לדוגמה: רשימת קניות בשוק = "הכותרת" היא קניות. המילה קניות היא מילת הכללה, היא כוללת בתוכה הרבה פריטים. עגבניות, מלפפונים, פלפלים, גזר, צנונית, בצל = הרשימה = הפירוט.

איך יוצרים רשימה?

ראשית, צריך להחליט מהו הביטוי הכולל. לדוגמה: הביטוי הכולל הוא רהיטים. הפירוט יהיה: כסא, שולחן, ארון, מיטה....

תרגול:

א. הוסיפו את הביטוי המכילי לכל אחת מקבוצות המילים הבאות:

1. טבעת, צמיד, מחרוזת, צעדיים = _____
2. סוכות, פסח, שבועות = _____
3. קופסה, בקבוק, חבית, שקית = _____
4. מטוס, מסוק, אווירון, כדור פורח = _____
5. מחשב, טלוויזיה, רדיו, ציתון = _____
6. לצחוק, לרקוד, לחייק, לשיי = _____
7. בית, אוהל, צריף, וילה = _____
8. ציתונאי, חקלאי, הנדסאי = _____
9. שמלה, מצוץ, חולצה, מכנסיים = _____
01. תפוח, אפרסק, מנע, צנביט = _____

ב. הוסיפו פירוט לביטויים המכלילים הבאים:

1. אמניט = _____
2. ראשות = _____
3. כלי מטבח = _____
4. צונות חקלאיות = _____

ג. לפניכם רשימת מוצרים, מה תכינו/תבנו מהם?

1. 16 בראים, 4 ראלי עץ, מטבח עץ ישר _____
2. 30 בראים, 3 משחי עץ אדואים, 2 דלתות עץ, 4 ראלי עץ קצרות _____
3. בננה, תפוח, תות שדה, אפרסק, חופן צנבים _____
4. פלפל, צאבנייה, מאפפון, בצל קטן, שני אבוצלי פטרוזיליה _____
5. ק"ט צאבניות בשלות, פלפל אדום אחד, פלפל אדום חריץ אחד, שום, בצל, שמן לטיאון _____

ד. מההכללה לפרטים

- * רשאו שתיים שלוש דוגמאות של פרטים לכל מושג הכללה.
- לדוגמא: נשיאי ישראל - חיים ויצמן, יצחק נבון, יצחק בן צבי
- * בשורות הריקות הוסיפו דוגמאות

פרטים	הכללה
	צנפי ספורט
	צרים בישראל
	סרטים מצוררים
	תכניות ריאליטי בטלוויזיה

ה. מפרטים להכללה

* חבר הכללה לפרטים המופיעים בטבלה.
 לדוגמא: תנ"ך קוראן הכרית החדשה - ספרי קודש
 * בשתי השורות הריקות כתוב דוגמאות משלך.

הכללה	פרטים
	אתרוג, לולב הדס, צרבה
	סוכות, פסח, פורים, ראש השנה
	פרסה, חלה, גז
	לא תאנוב, לא תנאץ, לא תרצח, כבד את אביך ואמך

ו. הכללה-המשותף לקבוצות (הכללה)

1. סירה, ספינה, נחתת, משחתת, אנייה - _____
2. חרוט, קובייה, גליף, כדור, מנסרה - _____
3. טבעת, ציף, צמיד, צנק, מחרוזת - _____
4. ברזל, נחושת, זהב, כסף, ארד - _____
5. חולצה, מכנסיים, שמלה, חצאית, חליפה - _____
6. מכונית, מטוס, ספינה, אוטו, מסוק - _____
7. צורק-דין, רופא, סופר, שחקן, צייר - _____
8. צייר, פסל, שחקן, משורר, סופר - _____
9. חוטט, ציין, מצח, לחי, סנטר - _____
10. היכון, אילן, מדוץ, מה, מי, איך - _____

ז. כתיבת מתכון

מהו שם המתכון _____

מהו מסק לזמן ההכנה? _____

מהם החומרים הדרושים?

מהם הכלים הדרושים?

מהו אופן ההכנה?

ח. כתיבת הוראות למשחק

המשחק מיועד ל: _____

מטרת המשחק: _____

המשחק מכיל:

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

מהלך המשחק:

1. _____

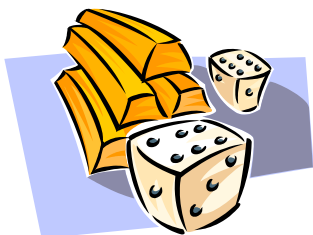
2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

המנצח: _____

8. טופס ושאלון

מילוי טפסים דמיוניים

1. טופס לקבלת אדם חדש למשפחה.
2. בקשה להשתתף בתחרות "מאסטר שף".
3. הגשת מועמדות לאות הצטיינות כ"התלמיד המצטיין".

שאלות לטופס מס' 1

- שם ושם משפחה
 - מקום מגורים קודם
 - טלפון ומספר זהות
 - תאריך לידה, מין, משלח יד, מצב משפחתי
 - מדוע את/ה רוצה להצטרף למשפחה שלנו?
- עליך לענות על השאלות הבאות:
- באיזה גיל החלטת שאת/ה רוצה להצטרף למשפחה חדשה ומדוע?
 - האם את/ה טיפוס של בוקר או של לילה?
 - האם את/ה מעדיף/ה אוכל שמכינים לך או שהכנת בעצמך?
 - האם את/ה מעדיף/ה חריף או מתוק?
 - כתבי/י מ-1 עד 10 את דרישות הניקיון שלך.
 - כתבי/י 3 דברים שאתה מוכנה/ה לתת למשפחה שלנו ו-3 דברים שאת/ה מבקשת לקבל מבני המשפחה.
 - להוסיף עוד 3 שאלות שמתאימות לטופס

שאלות לטופס מס' 2

- שם, כתובת וכו'.
- מתי הכנת את החביתה הראשונה שלך?
- פרטי/י את שלבי הכנת קפה שחור.
- איך את/ה יודעת/ת להבחין בין סוגים שונים של תפוחי אדמה?
- באילו תבלינים את/ה משתמשת/ת לתיבול סלט ירקות?
- מה המנה הכי מוצלחת שלך?
- כמה סוגי מנות את/ה יודעת/ת להכין מביצים? פרטי/י אותן.
- מה הדבר שאת/ה הכי אוהב/ת לעשות במטבח?

שאלות לטופס מס' 3

- שם _____
- כתובת _____
- בי"ס _____
- כיתה/רמת הלימוד _____
- כמה מקצועות למדת השנה? _____
- מה הציון הגבוה ביותר שקיבלת? _____
- איזה מקצוע הוא המקצוע האהוב עליך? _____
- איזה ציון קבלת בו? _____
- מהו המקצוע הפחות אהוב עליך? _____
- איזה ציון קיבלת בו? _____
- מהו הקושי הגדול ביותר שהתגברת עליו בלימודים? _____
- מהו הדבר הקל ביותר שהיה לך השנה? _____
- כמה הערות התנהגות קבלת השנה בבית הספר? _____
- כמה עידודים/יוזמות קבלת השנה בבית הספר? _____
- פרט מדוע את/ה חושב/ת שמגיע לך תואר "תלמיד/ת השנה" _____
- _____

טופס אישור השתתפות בסדנה והזמנת אירוח (לינות וארוחות)

לתשומת לב:

1. מלאו טופס זה ושילחו אותו לרכזים כשהוא חתום גם אם אין צורך בסידורי לינה וארוחות במלון.
2. הזמנת ארוחות ללא לינה מתבצעת דרך טופס זה בלבד. לא תתאפשר הזמנת ארוחות במהלך ימי הסדנה.
3. הסדרי הלינה והארוחות אינם חלק ממחיר הסדנה והתשלום בגינם יוסדר ישירות מול בית ההארכה ע"י המזמינה, ביום חמישי בערב, לפני תחילת הסדנה. – בכרטיס אשראי – עד שלשה תשלומים, בצ'ק – מזומן בלבד, או במזומן.

אל: רכזי הסדנה

אני _____ טלפון: _____ מאשר/תאתהשתתפתי בסדנה.

נא לציין דואר אלקטרוני(במידהוקיים): _____

אנא קרא/י בעיון וסמני/י X במקומות הרלוונטיים עבורך:

אינלי צורך בסידורי לינה או ארוחות.

ברצוני להזמין שירותי אירוח לסדנה המתקיימת מתאריך _____ ועד _____

יום שבת	יום שישי	יום חמישי	מחיר	סוג האירוח
			185 ₪ ללילה	אדם בחדר זוגי על בסיס לינה וארוחת בוקר.
			200 ₪ ללילה	אדם בחדר זוגי על בסיס חצי פנסיון.
			235 ₪ ללילה	אדם בחדר זוגי על בסיס פנסיון מלא.
			100 ₪ ללילה	תוספת לאדם בחדר בודד.
			55 ₪	ארוחת צהריים בלבד (ללא לינה)
			55 ₪	ארוחת ערב בלבד(ללא לינה)
				במידה והנךמתכוונ/ת לאכול במקום והנך צמחוני/ת אנא ציין/ני זאת

אם יש לך העדפה ללינה עם אדם מסוים המשתתף בסדנה, אנא צייני את שמה/ו

הסדרי התשלום יתבצעו ביום חמישי, לפני תחילת הסדנה. כאמור, אין אפשרות לרכוש במקום ארוחות צהריים אוערב. ארוחות אלה יש להזמין מראש באמצעות הטופס הנ"ל.

לתשומת לבכם, חדרים שיוזמנו, ולא יבוטלו עד שבוע לפני תחילת הסדנה, יחויבו במחיר מלא

לאשרור ההזמנה יש למלא פרטי כרטיס אשראי כמפורט להלן:

סכום לתשלום	תוקף		מס' כרטיס	חברת האשראי VISA / MasterCard / AMEX / Diners ...
	שנה / חודש			

לתשומת לבך: המלון אינו נוהג לקבל תשלום בצ'קים עבור האירוח.

לטובת הבטחת התשלום למלון יועברו פרטי פרטי כרטיס האשראי שלך למלון וחתמתך כאן מאשרת את ההזמנה.

שם המזמינה: _____ חתימה: _____

9. סוגות כתיבה

כתיבת מכתב - אישי

המכתב הוא סוגה בעלת מאפיינים משותפים בצורה ובאמצעים הלשוניים. ישנם סוגי מכתבים שונים, אך המשותף לכולם הוא היותם מעין שיחה כתובה, שיחה שבה פונה הכותב (המוען) אל מקבל המכתב (הנמען). המכתב הינו אמצעי תקשורת להעברת מסרים בכתב בין אנשים. התכנים של המכתבים הם רבים שונים ומגוונים. טקסט המכתב מכיל מעין שיחה כתובה.

מטרות יחידת לימוד זו

1. היכרות עם אחד ו/או שני הסוגים העיקריים של כתיבת מכתבים:
2. מכתבים אישיים ומכתבים רשמיים.
3. זיהוי והיכרות מאפייני המכתב אישי והמכתב רשמי.
4. תרגול והתנסות בכתיבה, על פי מבנה ותבנית כתיבת המכתבים.

נושא כתיבת מכתבים נלמד בתוכנית מארג שפה בשלושת מסלולי הלמידה:

מסלול למידה	נושא	הקצאת שעות	פירוט נושאי הלמידה
מסלול 8 שנות לימוד	מכתב אישי	4 שעות	- כיצד כותבים מכתב אישי- לימוד תבנית - מבנה תקין של טקסט
מסלול 9 שנות לימוד	מכתב רשמי	3 שעות	- תבנית של מכתב רשמי - תרגול חיפוש עבודה, מכתב לרשויות
מסלול 10 שנות לימוד	מכתב רשמי (במידה ולא למד ב-9 שנות לימוד)	3-4 שעות	- מבנה ותבנית מכתב רשמי - תרגול: קורות חיים וחיפוש עבודה.

סוגי מכתבים

נהוג למיין את המכתבים לשני סוגים עיקריים: מכתבים אישיים ומכתבים רשמיים. הם דומים ושונים.

ביחידה זו נלמד להכיר ולתרגל את החלקים הדומים ואת החלקים השונים.

מכתב אישי _____ מכתב רשמי _____

על הרצף בין המכתב האישי והרשמי ניתן למקם סוגים שונים של מכתבים כגון:

הזמנות, ברכות ואיחולים, מכתבים למערכת עיתון וכו'...

נכיר מספר מושגים הכרחיים הקשורים לכתיבת כל מכתב:

מען - כתובת למשלוח המכתב, כתובת מגורים/מקום של שולח המכתב.

מוען - כותב המכתב, שם פרטי ושם משפחה.

נמען - האדם / החברה / הארגון אליו מיועד ונשלח המכתב.

מהו מכתב אישי?

מכתב "קרוב" שכותבים לאדם שמכירים: בני משפחה, חברים. במכתב זה יש מקום לבטא רגשות, חוויות אישיות, סיפורים אישיים. לכן סגנון כתיבת המכתב ותוכנו יבטאו קירבה.

מהו מכתב רשמי?

מכתב "מרוחק" שכותבים למישהו לא מוכר לדוגמא: לחברות, ארגונים, משרדי ממשלה, לאנשים פרטיים בעלי תפקיד רשמי. במכתב זה יש חשיבות לתקינות השפה, מבנה המכתב ברור ומוקפד.

לכתיבת מכתבים אישיים ורשמיים יש תבנית משותפת, בנוסף, למכתב הרשמי ישנם מאפיינים נוספים שאינם נמצאים במכתבים האישיים.

בואו נכיר את התבנית המשותפת למכתב האישי והרשמי

תאריך - תאריך כתיבת המכתב

שם הנמען - פרטי האדם/הגוף/הארגון אליו מופנה המכתב.

מילות ברכה בפניה לנמען כגון: אדון נכבד, חברי היקר,

גוף המכתב - מטרת הכתיבה של המכתב.

סיום - מילות פרדה- בידידות, באהבה, בברכה, בכבוד רב, בתודה.

חתימה המוען - שם כותב המכתב וחתימתו האישית.

כיצד כותבים ומהם מאפייני המכתב אישי?

מכתב אישי כשמו כן הוא- אישי, ולכן מבנה המכתב גמיש, אין דרישה לתבנית קשוחה, כיון שהמוען והנמען מכירים אחד את השני, המכתב דומה קצת לשיחה. מכתבים אישיים הם: אסוציאטיביים, מכילים רגשות, ספונטאניים, אין צורך להקפיד על תקינות לשונית כמו במכתב רשמי, מכתבים אלה מכילים בדרך כלל יותר סימני פיסוק ויותר סימני קריאה ושאלה. סגנון הכתיבה אינו פורמאלי, כתיבה בגוף ראשון ושימוש בסלנג, מכאן שהמשלב הלשוני/שפת המכתב היא לא רשמית, המשלב לשוני ממוצעונומוך יותר מזה של המכתב הרשמי. כתיבה חופשית וזורמת.

בואו נתרגלו!

להלן הנחיות לכללי כתיבת מכתב אישי.

זיינו איילו סוכי מכתביס אתס מכיריסי?

כתבו מכתב אישי המתאר חוויה שלכם במקום בו בייליתס לאחרונה

השתמשו בהנחיות הבאות:

פתיחה- מי הנמען? למי אתם שולחים את המכתב? כיצד אתם פונים

לנמען? באילו מילים אתם משתמשים?

רשמו את תאריך כתיבת המכתב בצד שמאל למעלה.

חשבו! מדוע חשוב לכתוב תאריך במכתב רשמי, ובמכתב אישי.

אולי המכתב - תארו את החוויה אותה עברתם באילו דרך שתרכיבוכל

סגנון, בתנאי שהמכתב יהיה קריא וברור.

סיום המכתב - באילו מילים אתם בוחרים לסיים את המכתב?

חתימה - כיצד חותמים במכתב אישי?

• כמה שונה מכתב משיחת טלפון? כמה שונה מכתב מדו- שיח?

לפניכם מכתב אישי

היי משפחה יקרה שלי! 10.10.10

איני מצליח לתפוס אתכם בטלפון, כנראה אין תקשורת במקום בו אני נמצא וזה מבאס כי רציתי לשמוע את קולכם.

אני מספר לכם שלא אהיה בקשר לפחות שבוע, כי אני יוצא ל"טרק" בהרי האנדים.

אמא, אל תדאגי, אני יוצא בקבוצה עם מדריך מוסמך שמכיר היטב את המקום.

ולוקח איתי ציוד: בגדים חמים, חטיפים ואוכל כך שלא יחסר לי דבר.

אני מאוד מתרגש ושמח לקראת ההרפתקה הזו, ואספר לכם עליה בצורה מפורטת שאחזור.

אז את תדאגו לי, מבקש שתפרגנו לי שאני יוצא ליהנות.

מתגעגע אליכם- חיבוקים

שלכם אוהד

• תארו שלוש מאאפיני הנכתב האישי של מדת, שאיט לידו ביטוי

הנכתב שלפניכם.

• הציאו שני סימנים המציינים שדובר הנכתב אישי

כתיבת מכתב אישי

תאריך עברי / לועזי _____

פנייה אל הנמען: _____

פתיחה: _____

גוף המכתב: _____

סיום: _____

חתימה

לכתיבת מכתבים יש חלקים קבועים משותפים, אך קיימים ביניהם גם הבדלים.
ישנם מאפיינים הנכתבים רק במכתבים הרשמיים.

החלקים הקבועים המשותפים בכל מכתב הם

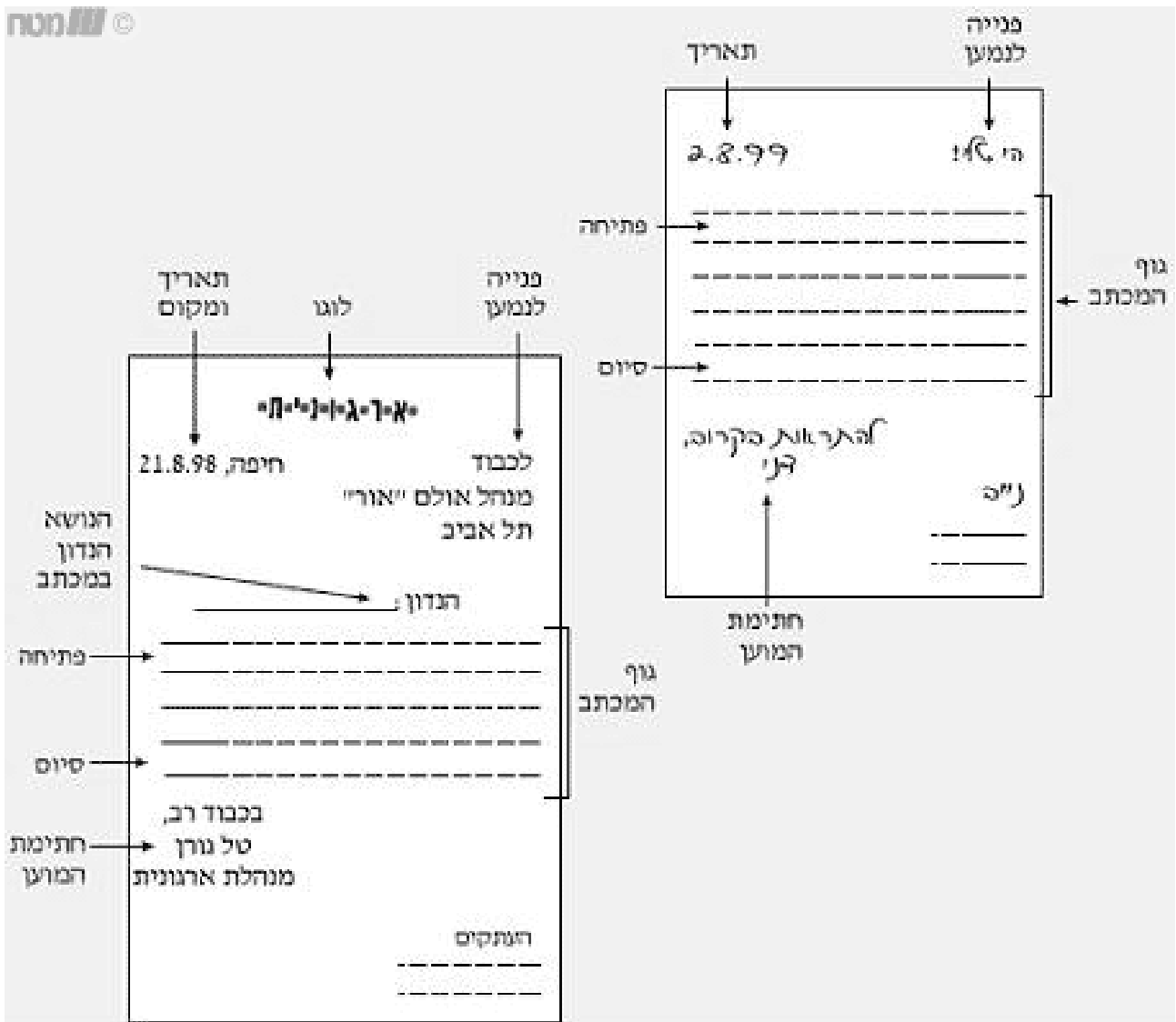
- פנייה וברכתחילת המכתב
- תאריך כתיבת המכתב
- גוף המכתב
- חתימה וברכתסוף המכתב

למכתבים הרשמיים יש חלקים נוספים אופייניים

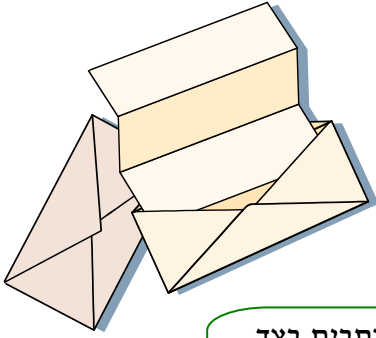
הנדון והעתקים.

חלקי המכתב – תרשים

(מתוך חוברת של מטה)

כך נראה מכתב אישי

את התאריך כותבים בצד שמאל של המכתב.

בתחילת המכתב כותבים את שם הנמען/המקבל, אפשר להוסיף פניה וברכה.

6"1 קאדז תשנ"ו
3.3.99

לדד היקר שלום !

מחברק דיא

בסוף המכתב כותבים את שם המוען/ השולח. אפשר להוסיף ברכה לפני כתיבת השם.

בגוף המכתב כותבים את המסר שאנו רוצים להעביר לנמען

פנייה וחתימה

(התרשימים הם מתוך הבנה והבעה : לשון המכתב מוטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות לשון) אפשרות הזיהוי המהירה ביותר בין המכתבים היא בבדיקת הפנייה והחתימה. בפנייה מיוצג הנמען, ובחתימה מיוצג המוען.

פנייה	אישי	רשמי
פנייה	<p>נני יקירתי!</p> <p>אמנו •</p> <p>הי סלי! אה/אלי</p> <p>דיוסין מוס,</p>	<p>למר בן מאיר שלום,</p> <p>לקוחות יקרה שלום רב,</p> <p>סרופי ספרן הנכבד,</p> <p>אדון נברת נכבדה,</p>
חתימה	<p>אלי</p> <p>להראות בקרוב, דני</p> <p>סג'ן</p>	<p>נשמח לעמוד לשירותך,</p> <p>מתן שלו</p> <p>מנהל מכירות</p> <p>בכבוד רב, דניאל הירש מנהל</p> <p>בכבוד רב, בתיה אלון</p> <p>ככבוד רב, טל טרן מנהלת ארטיסט</p>

שימו לב!

הפנייה במכתב האישי היא: ישירה, ללא תואר, פנייה בשם פרטי, בכינוי חיבה. מילות ברכה אישיות ולא רשמיות
 הפנייה במכתב רשמי היא: בציון תפקיד, ברשמיות. מילות הברכה מוקפדות- אדון נכבד..

סיום במכתב אישי: לבבי, שימוש בסלנג, שימוש במילות קרבה
 סיום במכתב רשמי: מכובד וקבוע- בברכה, בתודה..

מבנה המכתב

המכתב אישי והמכתב הרשמי נבדלים זה מזה במידת הרשמיות. מכתב אישי נכתב בין חברים, משפחה. מכתב רשמי נכתב אל מוסד. במכתב רשמי הלשון כתובה במשלב גבוה ומוקפד, ואילו במכתב אישי לרוב יש בה שילוב של לשון דבורה וסלנג.

10. כתיבת תמצית

מהי התמצית?

כאשר אנו קוראים טקסט במטרה להבינו ולזכור אותו חשוב לארגן את המידע בצורה שיטתית ומסודרת

תמצית הדברים, כשמה כן היא, סיכום קצר ותמציתי של עיקרי הדברים.

ארגון הרעיונות המרכזיים שהובאו בטקסט (דומה לסיכום).

התמצית מאפשרת לקבל תמונה שלמה של מה שנאמר בטקסט, אבל בקצרה.

התמצית צריכה למסור את עיקרי הדברים בצורה ברורה והגיונית, באורך של עד שליש מאורך המקור.

בעזרת התמצית, יכול הכותב לארגן את החומר מחדש, כשהוא כולל בה רק את

הרעיונות המרכזיים ואת הפרטים החשובים להבנת הטקסט כולו.

לשם מה צריך לדעת לכתוב תמצית

1. כדי להבין

2. כדי לזכור

3. כדי לכתוב עבודה

סוגים של תמצית / סיכום:

1. תמצית של שיעור

2. תמצית של טקסט

3. תמצית לקראת בחינה

חשיבות התמצית / סיכום:

1. עוזר להבחין בין עיקר לטפל (בין מה שחשוב למה שפחות חשוב).

2. מאפשר לעקוב באופן הגיוני אחר הרצף הכתוב.

3. עוזר לארגן את המחשבות על החומר הנלמד.

4. עוזר לזכור את הטקסט.

5. עוזר ללמוד לקראת בחינה.

איך כותבים תמצית / איך מתמצתים?

- א. קוראים את הטקסט "קריאה מרפרפת" (את כל הפסקה הראשונה, ואחר כך רק את המשפט הראשון בכל פסקה, ובסוף את הפסקה המסכמת).
- ב. מסמנים את המשפטים העיקריים בפסקה הראשונה והאחרונה, וכן את משפטי המפתח בכל אחת מפסקות האחרות.
- ג. קוראים ברצף את המשפטים שסומנו. מוחקים את אלה החוזרים על אותו רעיון במילים אחרות.
- ד. אם לא נוצר רצף הגיוני שיוצר סיפור אחיד = כל התוכן כמקשה אחת, יש לחפש בנקודות "החלשות" בפסקות משפט נוסף המשלים את החסר, או לחלופין, לוותר על המשפט שמפריע לרצף.
- ה. בשלב זה, יש לקרוא שוב את כל הרצף, ולכתוב את תמצית הדברים בלבד.
- ו. אין צורך להרחיב. אסור להביא דוגמות אפילו אם הן נמצאות בטקסט.
- ז. את התמצית יש לכתוב "מהראש", לא להעתיק את מה שסומן, אלא להעביר את זה לשפה שלך ולכתוב את העיקר בלבד.

תרגול

1. כתבו תמצית של הקטע הבא

הנרי הוא דייג שחי באלסקה, במדינה הצפון-מערבית של יבשת אמריקה. הוא נוהג לדוג במים הקפואים והעמוקים שבאזור. באחת הפעמים הוא שלה ממעמקי הים דג ענק, שאורכו יותר ממטר, משקלו היה שבעה עשר קילוגרם וחצי וצבעו ורוד-כתום. דג זה נקרא ורדון על שם צבעו. אחרי בדיקה יסודית התברר שהדג הזה הוא בן 200 שנה, כלומר הוא היה אחד היצורים הקשישים ביותר בכדור הארץ. עד היום לא ברור מה מאפשר ליצורים ימיים מסוימים לחיות כל כך הרבה שנים. בדרך כלל אלה יצורים קטנים מאוד שמאריכים ימים, אבל הדג הזה הוא יצור גדול. יתכן שהעובדה שהוא חי במים כמעט קפואים, עוזרת לו להאריך שנים. כששאלו את הדייג מה הוא מתכוון לעשות עם הדג, הוא אמר שהוא ייבש אותו וימסגר אותו ויתלה אותו כתמונה על הקיר, אבל הוא הרשה לקחת דגימות מהדג לצורכי מחקר. מובן שהדייג והדג נרשמו בספר השיאים של גינס.

2. דף עבודה - מלך ללא כתר

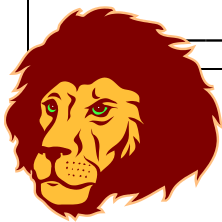
אריות חיים בקבוצות. לרוב האריה הזכר אינו טורח לקום מרצו. רק בשעת סכנה המאיימת מצד פולש כלשהו, מתעוררים האריות הזכרים להגן על הקבוצה ולהבריח את הפולש הזר והמאיים. האריה הזכר הוא עצלן מטבעו ואינו ממהר להתכתש ולצאת לקרב.

דווקא הלביות הן החרוצות ו"מנהלות העניינים" בקבוצה. הן משחרות לטרף, הן אלה שדואגות למזון, הן אלה שמגנות על הקבוצה- בקיצור, כל נטל העבודה מונח על כתפיהן.

למרות זאת, שוררים יחסי שוויון בקבוצה. חלוקת האוכל נעשית באופן שווה, למרות שהלביאה היא זו שטרחה למענו, והיא זו שצדה אותו.

אנו נוהגים לכנות את האריה "מלך החיות", אך מתברר כי האריה לא שמע על כך מעולם. מבחינתו, הוא שווה ערך ללביאה או לכל אחד אחר החי בקבוצה. בקבוצת האריות אין היררכיה – אין ראשון ואחרון, כולם שווים זה לזה מבחינת המעמד והחשיבות.

תמצית הטקסט

פירושי מילים

רבצו = שכבו	פולש = חדר לתחום שלא שלו
משחרות = אורבות	להתכתש = להילחם
שוררים = קיימים	היררכיה = סדר חשיבות, סולם לדירוג תפקידים

11. קריאה והבנה – דיאלוג עם טקסט

אימון בכתיבה עצמאית = כתיבת תשובה לשאלה

איך עונים תשובה בכתב על שאלה?
ראשית, יש "לפצח" את השאלה! כלומר, יש לקרוא את השאלה ולזהות את כל מילות ההוראה והשאלה שמופיעות בה.

שאלות לדוגמה:

1. מה עשית בהפסקה?
2. איפה היית ומה עשית?
3. האם החוק נגד עישון במקומות ציבוריים הוגן? הסבירו ונמקו.

דרך העבודה:

1. השאלה הראשונה כוללת רק מילת שאלה אחת - "מה". מכאן שבתשובה יהיה רק חלק אחד, שיענה על השאלה "מה".
2. השאלה השנייה כוללת שתי מילות שאלה - "איפה" ו"מה". מכאן שבתשובה יהיו שני חלקים, האחד שיענה על השאלה "איפה" והשני שיענה על השאלה "מה".
3. השאלה השלישית כוללת מילת שאלה - "האם" ושתי מילות הוראה - "הסבירו ונמקו". בתשובה לשאלה זו יהיו שלושה חלקים: חלק אחד שיענה על השאלה "האם" וחלק נוסף שיכלול שני מרכיבים - הסבר ונימוק.

מה הן מילות שאלה ומה המשמעויות שלהן?

מילות השאלה	המשמעויות
מדוע (למה)	השאלה מתייחסת לסיבה לדוגמה: מדוע הפילים נכחדים? מילות קישור: מפני ש... כי, מכיוון ש... בגלל, עקב....
למה - לשם מה	השאלה מתייחסת למטרה = לשם מה. לדוגמה: למה צריך ללבוש סוודר? מילות קישור: כדי, בשביל, למען, ל....
מה	השאלה מתייחסת למהות לדוגמה: מה קרה בשנת 1948? התשובה תכלול עובדות.
מי	השאלה מתייחסת לאדם, לדמות, לישות או לבע"ח לדוגמה: מי צייר את הציור הזה?

מילות השאלה	המשמעויות
	התשובה תכלול שם או תיאור
מתי	השאלה מתייחסת לזמן או לנסיבות לדוגמה: מתי חזרת מההצגה? מתי לובשים סוודר? מילות קישור: בשנת... לפני... אחרי... כשעה... בזמן, כש...
איך, כיצד	התשובה מתייחסת לאופן, לדרך ההתנהלות לדוגמה: איך מפעילים מכונת כביסה? מילות הקישור: כך, כפי ש... בצורה זו, התשובה תכלול תיאור.
איפה, היכן	השאלה מתייחסת לציון מקום לדוגמה: איפה קונים סוכריות? התשובה תכלול תיאור מקום, או שם של מקום.
כמה	השאלה מתייחסת לכמות לדוגמה: כמה תלמידים יש בכיתה? התשובה תכלול מספר או תיאור כמות (הרבה/מעט/וכו').

מילות הוראה	המשמעויות
צינו	יש לענות בקצרה ולתת נתונים.
הדגימו	יש לתת דוגמות לפי השאלה מהטקסט או מחוץ לטקסט.
תארו	יש להרחיב בתשובה ולהשתמש בשפה ציוריתועשירה.
הוכיחו	התשובה צריכה לכלול נתונים המוכיחים אתהטענה.
הסבירו	התשובה צריכה להיות מפורטת ורחבה.
הסיקו	התשובה צריכה להוכיח שהבנתם את הרעיוןואת המסקנה שהובאה בטקסט או שניתן להסיק.
נמקו	התשובה תכלול הצגת סיבות, הסבר ומסקנה.מילות הקישור: משום ש...כי, לכן, מפני ש....

תרגול

א. סמנו את מילות השאלה/הוראה בשאלות הבאות:

- מה קדמ למה - השמיים או הארץ?
- הסבירו - לפי מה אוכלים כל כך הרבה?
- מהו הרציון המרכזי של המאמר ומה ניתן להסיק ממנו? הוכיחו מהטקסט.

- מתי נוהגים לאכול מצות ומדוע?
- צפייה ממושכת בטלוויזיה פוגעת בצינייט - חוו דעתכם ונמקו.
- מתי קרה חורבן בית המקדש וכיצד?

ב. רשמו ליד כל שאלה מילה קישור שתתאים להתחלת התשובה:

- מדוע יש כל כך הרבה תאונות דרכים? _____
- לפי מה הקימו עשר מצל הכביש? _____
- איך עובר חוק הכנסת? _____
- מתי יגיע האוטובוס הבא? _____
- איפה נמצאת מצודת דוד? _____

12- סוגי טקסטים

מה בין עובדה, דעה והשערה?

מה בין עובדה לדעה?

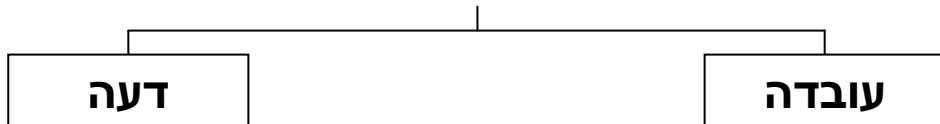
המילון העברי-עברי של אבן-שושן מסביר כך את המושגים עובדה ודעה:
עובדה – מאורע שקרה. מה שנעשה. פעולה. דבר של ממש.

דעה – השקפה. הסברה. עמדה.

עובדה היא מאורע או פעולה שקרו באמת.

דעה היא מחשבה שחושבים על נושא מסוים.

מה בין עובדה לדעה?

אמירה שיש לה הוכחות מובהקות אמירה אישית של הכותב או המדבר

הבלבול בין עובדה ודעה נובע לרוב מהתחושה שכל מה שאדם אומר הוכח ונבדק. אך חלק גדול מהאמירות שנאמרות בביטחון מלא הן דעה אישית או שמועה שהפכה לדעה.

חשוב לדעת להבחין בין עובדה לדעה כדי, שנוכל לבנות את דעתנו האישית על סמך מידע אמין ועובדות, ולא על דעות של אחרים, שחשבנו אותן לעובדות.

מה ההבדל בין ניחוש להשערה?

- **ניחוש** - קבלת החלטה על סמך אינטואיציה/
- **השערה** היא תשובה אפשרית לשאלה/בעיה או מתן הסבר אפשרי לתופעה. השערה מבוססת על תיאוריה /ידע קודם אך אינה ודאית. השערה ניתנת לבדיקה (במקרים רבים על סמך ניסוי ותצפית) או חקירה. השערה ניתנת להפרכה או לאישוש ולאישור.

תנו דוגמה לניחוש-לוטו, לוטו, האט אלה דוגמות לניחוש?

תנו דוגמה להשערה על פי ההנחיות הבאות:

השערה

- להצלות שאלה ולתת תשובה אפשרית אחת לפחות המבוססת בחלקה על מידע קיים ואינה ניחוש.
- להציג מסווג השערות ביחס לאותה שאלה או תופעה.
- לבחון באילו מידה ההשערה ניתנת לאישוש/לדיקה או להפרכה.

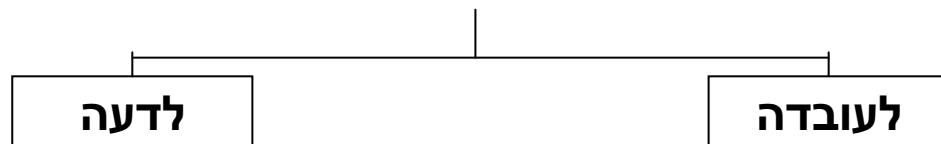
שפת ההשערה:

יש קשר בין...לבין ... מאחר ו... יש לשער כי; ככל ש... אז... הסבר אפשרי לכך הוא...
יש להניח ש...; אם...אז.....

<http://www.myfirsthomepage.co.il/mfhp/tv/magic1.htm>

סרטון קסם הקלפים

הביטויים האופייניים:

לדעתי...	מדובר בתופעה...
קרוב לוודאי...	% המצליחים...
אני סבור ש...	שיעור השמנים הוא...
חשוב כי...	מחקר מצא ש...
יש להניח...	העובדות בשטח מראות ש...
ייתכן...	סטטיסטיקה בנושא
	מוכיחה ש...

בואו נתרגל ונראה האם הבנת מהי עובדה ומהי דעה

1. כתבו שני משפטי צובקה ושני משפטי דעה. למה בכל אחד מהמשפטים מילה אחת מרשימת המילים המופיעות בצמוד לה.

2. קראו את המשפטים הבאים וליד כל משפט סמנו בטור המתאים:

דעה	צובקה	המשפטים
		הציר תל-אביב נמצאת בגליל.
		תל-אביב היא ציר יפה ומקסימה.
		הקצינה צדקה בוויכוח עם החייל.
		לכצינה יש דעה גבוהה יותר מאשר לחייל.
		מחקי מחשב נמכרים בחנות בקניון בציר, ואפשר לקנותם.
		כל הילדים מתעניינים ואוהבים מאד מחקי מחשב.
		בארץ-קר יותר בחורף מאשר בקיץ.
		השם מחממת את כדור הארץ.
		אלברט איינשטיין היה דאון.
		אלברט איינשטיין היה מדען יהודי חשוב.
		אלברט איינשטיין הוא המדען החשוב ביותר בצולט. לא היה ולא יהיה יותר מדען כמוהו.
		צ'רלי צ'פלין היה שחקן קולנוע מפורסם.
		הסרטים של צ'פלין מצחיקים מאד. לכו לראות, אתם "תמותו" מצחוק.
		השירים של שלמה ארצי מקסימים.
		יש בצולט הרים גבוהים ותלולים מאד.
		לאדם חלש מאד קשה לטפס על הר תלול וקבוה.

3. פצילות בחירה: בחר שתי פצילות מאלה שלפניך

א. לפניכם משפטים.

ציונו ליד כל משפט אם הוא צוקדה- (צ), השצרה- (ה) או דצה (ד).

1. יש קשר בין אי ירדת העט לבין מחסור במים באט. _____
2. הלכה לסטטיסטיקה פרסמה בשנת 1990 היה לידול של 10% בצריכה למשחה. _____
3. אני מתנדד לשבוע לימודים קצר, כלומר ל- 5 ימי לימוד ארוכים, כי לה יכאצ בהישטים הלימודיים. _____
4. 20% מהכיתה נכסלו בהחינה באזרחות. _____
5. יש להניח שהשנה בחינות הבצרות תהינה קלות יותר, בעקבות הכישלונות של השנה שצברה. _____
6. בהחינה לא הייתה קשה. הכרתי את רוב העציות. _____

ה. רשום ליד כל משפט האם הוא צוקדה, דצה, או השצרה.

1. ברחוב הרצל 20 צומד בית בן 5 קומות. _____
2. הבית ברחוב הרצל 20 לקוק לשיפוץ _____
3. אם ישצלו את הבית ברחוב הרצל 20 ערכו הכספי יצלה _____
4. מסביב לבית יש המון חתולים וכלבים _____
5. אני בטוח שהכלבים והחתולים מפריצים לכל דיורי הבית ברחוב הרצל _____
20
6. אם הדיירים לא יאכילו אותם, הכלבים והחתולים יצקבו את המקום _____
7. טלי אוהבת כדורצל והיא טוצנת כי אין הברצל גדול בספורט לה בין גברים לנשים. _____
8. כדורצל הוא ספורט גברי. אהוב בעיקר בקרה גברי. _____
9. כפולין הרכיב נציט מפלצה הנקראת "סולידאריות" את הממשלה החדשה, ולוהי המהפכה החשובה ביותר כפולין. _____
10. אני משער שחלונות נכנסים צמוק לאדמה בתקופת החום, ויוצאים לאחר העט הראשון _____

4. צובדה דעה - השערה

אינה הסבר מתאים לכל אחד מהמושגים שלמדת:

א. ניסוח המתיוחס למה שעשוי לקרות בעתיד, הביטויים המרמזים על השערה: ייתכן, עשוי, עלול, אנו מסיקים ש... אני משער ש...
ב. השקפה, צמדה, המבטאת מחשבה ורצונות אישיים ומשום כק ניתן להתווכח עליה. הביטויים המרמזים דעה: לדעתי, אני סבור ש... אני חושב ש...
ג. נתון קיים שאין להתווכח עליו. מאורע שקרה ויש לו תוצאות הניתנות למדידה צי"י אורמים שונים.

5. ציון ליד כל משפט האם הוא דעה, השערה או צובדה.

- מכבי תל-אביב היא קבוצת הכדורסל הכי מצליחה בעולם.
- בעפולה יש בית אבות.
- חצאית מיני מחמיאה רק לבנות עם רגליים רזות וארוכות.
- במידה ותסקיע בלימודי מאמת ציבוב שיצר, תוכל להפוק לספר מאוד מצליח.
- ראשי התיבות של צה"ל הם- צבא הגנה לישראל.
- אני סבור שהטיוף הננתי לא יתבטל, כי לפי התחזית לא ירד גשם.
- התספורת החדשה של רווית פשוט מדהימה.
- אני חושבת, שאם תהייה סובלני יותר, תוכל להשיג הכול בלי כעס וצרכים.
- ייתכן שהטיסה מיפן תתעכב בשל תקלה טכנית במנוע.
- מחקר אחד טוען שלצפויה בטלנוויזיה השפעה הרסנית על האדם.
- לצפויה בטלנוויזיה יש השפעות חיוביות ושליליות.
- לדעתי, אסור שבני נוער יצבו בטלנוויזיה שעות רבות.
- לטלנוויזיה יש השפעה רבה על החברה.
- בני נוער צופים שעות רבות מול מסך הטלנוויזיה.

13. חלקי דיבור

מטרה - הבחנה בין שמות עצם לפעלים

מהו פועל? כל מילה שאפשר לשאול עליה מי, מתי, מה = מילה שיש בה גוף (מי), זמן (מתי), מהות (מה) = שורש.

לדוגמה: הלכת. מי הלך? – אני. מתי? – בעבר. מה? – ה. ל. כ = שורש

מאחר ששלוש המהויות קיימות במילה "הלכת", זהו פועל מפורש.

חלק נוסף במערכת הפועל הוא שם הפועל – צורה של פועל עם ל' תחילית, בלי זמן ובלי גוף = ללכת, לראות וכו'.

תרגיל: לפניכם פעלים מפורשים ושמות פועל. סמנו שני קווים מתחת לכל פועל, וקו אחד מתחת לכל שם פועל:

לשמור, להבין, העתקתי, שמענו, ירגישו, לשחרר, סידרו, הכינו, יעקבו, לברר.

מהו שם עצם? כל דבר שניתן למדוד אותו, אבל אי אפשר לשאול לגביו מי ומתי.

לדוגמה: ספסל. מי ספסל? = אין תשובה. מתי ספסל? = אין תשובה. אבל ניתן למדוד את הספסל, לכן הוא שם עצם.

בקבוצת שמות העצם יש קבוצות מישנה:

שם עצם מוחשי (ניתן לחוש/ להרגיש אותו) – שולחן, וילון.

שם עצם מופשט (אי אפשר לחוש) – חוכמה, הבנה.

שם גוף – אני, את, הוא.

שם מספר – אחת, שתיים, שלוש.

שם קיבוצי – קיבוץ, כיתה.

כינוי רומז – זה, זו, אלה.

שם עצם פרטי – רותי, דני.

תרגיל 1: בקטע הבא ציינו מעל כל שם עצם את סוגו

(מוחשי, מופשט, קיבוצי, פרטי וכו')

הפרחים, הצמחים והפירות בא'מייקה פורחים ברבבות צבציהם. לוקר
 הטבע מסמא כל צין ומפצית את המבקרים. רפסודות צשויות קני-
 במוק צפות בין השיחים וצליהן מושב לשניים. תושבי א'מייקה הם
 אנשים מסבירי הפנים מלמנים את המבקרים לשוט בנהרות הלורמים
 בנחת בציתות השכל והשצץ בלמן האאות. הילידים המקוריים היו
 אינדיאנים, קריביים ואראקים. אלה היו אנשי טבע שהשתמשו באוצרי
 הטבע בלי להרוס את סביבתם. הספרדים שהגיעו במאה החמש עשרה
 חיטלו כמעט את כל הילידים המקוריים.

תרגיל 2: לפניכם מחסן מילים. מיינו אותן ומלאו את הטבלה לפי הגדרותיהן

כובע, ישראל, השראה, רוח, מחברת, ילדה, אתם, שלוש, חתול, חוכמה,
 כיתה, קיבוץ, חמש עשרה, זה, ירושלים, דני, אלה, תריסר

שם פרטי	כינוי רומל	שם קיבוצי	שם מספר	שם אורף	שם עצם מופשט	שם עצם מוחשי

צורה נוספת של שם היא שם הפעולה: הליכה, הפסקה, כתיבה וכו'.

כדי לוודא שזה שם פעולה, ניתן לשאול: איזו פעולה נעשתה?
לדוגמה: הוא הלך, איזו פעולה נעשתה? התשובה – פעולה של הליכה.
הליכה = שם פעולה.

צורה נוספת של שם היא שם הפעולה: הליכה, הפסקה, כתיבה וכו'.

כדי לוודא שזה שם פעולה, ניתן לשאול: איזו פעולה נעשתה?
לדוגמה: הוא הלך, איזו פעולה נעשתה? התשובה – פעולה של הליכה.
הליכה = שם פעולה.

תרגיל לדוגמה: מיינו את המילים הבאות לשתי קבוצות – שם עצם / פועל:
תרנגול, הבחנה, ארבעים, שלחנו, אנחנו, קירות, פנחס, אתם, חלון, מצטער,
הפריעו, סרגל, חמש, עם, אלה, החמצה, יורדים, מטוס, הם, ריצפה, הפסיק.

תרגיל נוסף:

על הלוח, או במחברת, מסמנים ארבעה טורים עם כותרות: פועל, שם עצם, שם פעולה ושם הפועל. יוצרים "מחסן מילים", שמתוכו שולף התלמיד את המילה הנכונה ומכניס אותה לטור הנכון.

14. מילות קישור

מילות קישור הן מילים המחברות בין מילים או בין משפטים וחלקי משפטים

מילות הקישור יוצרות את הקשר ההגיוני בין המילים. במהותן הן דומות למסגרת או לבוש, המאפשרים לקורא לזהות את הקשר בין המילים או בין המשפטים. לדוגמה: הילד אכל את התפוח, אבל לא את הבננה. מילת הקישור "אבל" יוצרת את הקשר בין חלקי המשפט, שהוא קשר של ניגוד במקרה זה. למילות הקישור יש תפקיד ברור, ובדרך כלל ניתן להסיק מהו התפקיד מעצם הבנת המילה, יחד עם זאת ישנן דקויות שרצוי להתוודע אליהן. המטרה: על התלמידים לדעת מהן מילות קישור, כיצד ומתי משתמשים בהן.

תרגילים בנושא מילות הקישור

1. השלימו את מילות ההוספה בהתאם (ו, ט, אף, זאת ועוד, בנוסף לכך, יתרה על כך).

דוגמה: המנהל והצוות שלו נמצאים בישיבה דחופה.

1. כדי להצליח בעסקים עליך להיות פיקח _____ אמיתי.
2. היא קנתה שמלה חדשה _____ תיק מודרני.
3. עליך להלוא עמי גלגלות _____ כף סירופ- כדי להתאכר על השיעור.
4. הוא עוזר לחבריו בשעת צרה. _____ הוא תמיד מתנדב לכל משימה קשה.
5. סיימתי ללמוד היסטוריה _____ תנ"ך.
6. אנחנו לא מסתפקים בלימודים ציוניים, אנחנו לומדים _____ לימודי מקצוע.
7. ברצף מתכוננת למחקי המנדריאל _____ לאולימפיאדה.

קשר של ניאוד

מילות הניגוד יוצרות היפוך = ניגוד בין מה שנאמר כבר לחלק הבא.

השלימו את מילות הניאוד בהתאם (אבל, אך, אולם, ברט, בניאוד לכך, לצומת זאת, להיפך, לא-אלא, נהפוך הוא).

דוגמה: לא הייתי ציפה אך נרדמתי.

1. רציתי לצאת לטיול _____ המחיר היה גבוה מדי.
2. יצאנו להתאהבות _____ התאכלנו מאוד.
3. הסערה לא הרתיצה את הדיוטים _____ הם יצאו לים ללא חש.
4. שמעתי את אזהרת החזאי על סופה מתקרבת, _____ יצאתי בכל זאת.
5. יש הסבורים כי העושר אורט לאושר _____ יש הסבורים כי העושר אינו קשור לאושר.
6. _____ דעות השוללים נמצא רבים המחויבים אכילת פחמימות.
7. _____ לדעתך, אני סבור שטרט הקולנוע היה נפלא.

קשר של סיבה

מילות הסיבה מאפשרות להבין את סיבת הפעולה = מדוע נעשתה הפעולה

השלימו את מילות הסיבה בהתאם (באלף, מפני, מכיוון, ... מאחר
...הואיל ו... מחמת, עקב, עקב כך, בגלל זה, כי, היות ש... משום ש...).
דוגמה: בגלל הגשם, הטיוף נידחה.

1. המשרדים יהיו סגורים _____ חל הפסת.
2. _____ שכתתי את המטרייה, נרטבתי בגשם.
3. _____ הסופה, קרסו בתי הצץ בכפר הקטן.
4. מצרכת החשמל קרסה _____ צריכת יתר.
5. אינני רוצה לקנות שמלה זו, _____ שאינה הולמת אותי.
6. לא מצאנו מקום חנייה, _____ הרחובות נסגרו לתנועה.
7. הבחור לא שמר על כללי הנהירות, _____ הוא נפצע בתאונה.

קשר של תוצאה

מילות התוצאה מציגות את תוצאת הפעולה שנעשתה

- השלימו את מילות התוצאה בהתאם למשפט (כתוצאה מכך, לכן,
בעקבות זאת, לפיכך, בשל כך, על כן) .
דוגמה: כתוצאה ממלחמת המפרץ, עלו מחירי הנפט בצולף.
אני רוצה להצליח במבחני, _____ לכן אני מסקיע בלימודים.
1. אני רוצה לקנות מכונת, _____ אני צוהד שעות נוספות.
 2. אני קורא ציתון מדי יום, _____ אני מצודכן בכל המתרחש בארץ
ובצולף.
 3. התמדתי בדיאטה, _____ הצלחתי לרדת במשקל.
 4. _____ הורדת הריבית במשק, השתפר המצב הכלכלי.
 5. מחרשת הברזל צוררה חשש רב, _____ נמנעו מלהשתמש בה.
 6. היא התמידה לחלוק על החומר הנלמד, _____ היא הצליחה במבחן.
 7. בחוץ שרר חום כבד, _____ נשארו בבית ליד המזלן.

קשר של ויתור

קשר זה דומה מאוד לניגוד, אך הוא לא יוצר היפוך, אלא מסביר מדוע נבחרה פעולה אחת לעומת פעולה אחרת.

השלימו את מילות הויתור בהתאם למשפט (למרות, למרות זאת, אך
על פי, על אף, אף על פי כן, הלא, אם כי).
דוגמה: למרות המצב הביטחוני הקשה, התוירים משיכים להיציג
לישראל.

1. עשיתי דיאטה _____ לא הצלחתי לרדת במשקל.
2. הייתי צויף מאוד, _____ לא ויתרתי על השתתפותי בתחרות.
3. היא זכתה במדליית זהב, _____ המתחרים האחרים היו לא פחות טובים
ממנה.
4. הוא זכה בטלו _____ שקנה רק כרטיס אחד.
5. _____ ההתראות בכלי התקשורת, הם יצאו לשחות ביט הסוחר.
6. _____ דניאל טרחה על הכנת הדגם לתצוגה שעות רבות, הוא לא היה
מוכן בלמן.
7. אריאל שיזבה בעבודה האחר תמונות ודיאלוגות רבות, _____ היא לא
זכתה במקום הראשון.

קשר של השוואה

מילות ההשוואה יוצרות השוואה בין פעולה אחת לפעולה אחרת

הפירוט את מילות ההשוואה בהתאם למשפט (כמו, בדומה ל... כפי
ע... במידה ע...)

דוגמה: היא יפה כמו ג'וליה רוברטס.

בדומה לחברי, עם אני אוהב לבנות מוצאי שבת.

בשונה מחברתי, אני מקפידה לחזור הביתה בזמן.

1. הנשיא הנוכחי מתנהג באותה דרך _____ שנהג הנשיא הקודם.
2. הוא מנאן בדיוק _____ שניאן אביו.
3. _____ עשו אבותינו, כך נעשה עם אנו.
4. _____ חביריכם לפניכם, עם אתם תצליחו.
5. _____ לחברתי, אני נמנעת משינוי יתר.
6. _____ בתקופות קודמות בהיסטוריה, עם בתקופתנו ניצול יתר של העם יארט לאי-סקט.
7. הם מקפידים לא לשתות משקאות חריפים ולא לצען, _____ רוב חבריהם.
8. _____ אדט מודד, בה מודדים לו.

קשר של זמן:

מילות הזמן מאפשרות להבין את יחס הזמנים בין הפעולה לבין התוצאה.

השלימו את מילות הזמן בהתאם (בשעה ש... בזמן, לפני, אחרי, קודם
ל... לאחרונה, כש... כאשר, בינתיים, בטרם/טרם, מאז... וצד היום, בו
בזמן).

דוגמה: בו בזמן שארצנו שורר חמסין, באירופה יורד שלג, אבל אחרי
שם תלך השם.

1. אני מתעורר כל בוקר _____ זריחת החמה.
2. _____ הרצם מטיץ בקרק.
3. צאי לפניך, אני אסדר את הבית.
4. השלכת מתחילה _____ בוא החורף.
5. _____ ההיכרות ביניהם _____ הם החברים הכי טובים.
6. אני רואה כל שניי במצבו של החולה _____.
7. _____ אני מספיק לקרוא ציתון מידי בוקר.

קשר של תכלית

מילות התכלית מציגות את מטרת הפעולה, את תכליתה

השלימו את מילות התכלית בהתאם (בשביב, כדי, למען, ל..., כדי
ש... וכדי שלא... במטרה, על מנת).

דוגמה: כדי להצביע בבחירות, עליך להציג תעודת זהות.

חיפשתי בכיס מטבעות כסף _____ בשביל תרומה.

1. האישה יוצאת לצבודה _____ להתפרנס.
2. אתם מתבקשים לתרום בעין יפה _____ הילדים החולאים.
3. עלינו לנהוג בזהירות _____ למנוע תאונות דרכים.
4. לברתי, הילדתי, _____ תיתפס שמלתך בכיסא.
5. אל תרוץ מהר מידי, _____ שלא תחליק, חלילה.
6. בני נוצר עובדים בקיץ _____ לממן את הביטחון.
7. אנו לומדים הרבה _____ להצלחה.

קשר של הפחתה

ההפחתה מדייקת את המידע וממקדת אותו

השלימו את מילות ההפחתה בהתאם (רק, פרט ל...לבד מ...פרט ל...
חוץ מ...)

דוגמה: רק שירים אחדים של המשורר הלה הולחנו.

1. כל המשפחה נסעה לחופשה, _____ אני נשארת בבית.
2. כל מדינות אירופה _____ אלבניה השתתפו בתחרות הזמר.
3. כל ילדי הכיתה _____ ראובן האיצו למדורת ל"ט בצומח.
4. _____ אביבה לא השתתפה בטיוף השנתי.
5. כל התלמידים התאייסו לצורך הסידור הכיתה _____ מיונה.
6. _____ במדינת ישראל יש רוב של יהודים.
7. _____ מממתקים הם לא אוכלים דבר.

חברו בין שני המשפטים בצורת מילות קישור, כק שייצא משפט הסיוני.

1. אתמול היה חם מאוד. אף לא אחד יצא מהבית.

2. צייתי שיצורי בית. הצלחתי בבחינה הקשה.

3. קניתי היום שמלה חדשה. קניתי אתמול נצליים.

4. הטיוף היה קשה וארוך. שירי וצומח נהנו מאוד.

5. המורה חולה. שיצור טבע לא התקיים.

11. סמנו את מיילדות הקישור בקטע, והכניסו אותם לטבלה במקום הנכון:
 ביום ראשון בבוקר השמש זרחה, אבל היה קריר. היא לבש את החולצה
 הארוכה למרות שבתחילת אמרו שיתחמם. בדרכ לבית הספר הוא פגש
 את המורה שלו לפסנתר ושאל אותה לשלומה. היא צנתה שהיא מרגישה
 קצת לא טוב, ולכן היא בדרכה לרופא. המורה הסבירה, שצקב מחלתה
 היא נאלצת לבטל את השיעור היום אחה"צ. היא, שהיה בדרכו לביו"ס,
 שמע לפתע את הצלצול, והחל לרוץ כדי לא לאחר לשיעור של חדווה.
 כשהגיע, ראה שאין ילדים בכיתה ובנוסף לכך על הלוח היה כתוב:
 "היום היה יום יפה, בשל כך יצאתי לטיול - המורה חדווה".

ניסוד	הוספה	ויתור	תוצאה	סיבה

15. הסיפור העממי / סיפורי עמים

בחירת שני סיפורים מתוך המאגר

מטרות היחידה:

- חשיפת התלמידים לסיפורי עם ממקורות שונים
- היכרות עם סיפורים בעלי מסר חשוב הבא ללמד משהו חשוב.
- העשרת עולם הידע של התלמיד תוך יישום בחיי היום יום.
- הכרת המאפיינים של סיפור עם
- הבנת ההבדלים בין סיפורים עממיים לבין המשל
- שילוב פתגמים
- בעזרת הסיפורים והמסרים הנלמדים, התלמיד לומד להפעיל ביקורת על מעשיו, ולהסיק מהלימוד את ההתנהגות הרצויה.
- חשיפת התלמידים לדילמות חברתיות, מוסריות המופיעות בסיפורים העממיים

איך נולדו סיפורי עמים?

בעבר, העולם היה שונה, ללא טכנולוגיה, ללא ספרות כתובה, מעטים היו אלה שידעו לקרוא אנשים סיפורי סיפורים כחלק מתרבות הפנאי והשהות ביחד. הסיפורים עברו מאב לבן, מאם לבת, אנשים סיפרו זה לזה סיפורים שהומצאו והותאמו לסיטואציות של החיים. סיפורי עם סופרו בכול העולם, לא ידוע למה הומצאו, האם לשעשוע? אולי לפרנסה? אולי כדרך להעביר מסר? או דרך להנעים את הזמן ביחד? מה שידוע הוא, שסיפורי עם משקפים את החברה בה סופרו, את ערכיה, את ההומור, הדמיון, הבקשות והמשאלות...

המספרים היו אנשים שידעו לעניין את קהל השומעים, לרתק אותם לעלילה, לעורר סקרנות. הם ידעו לשחק את הדמויות השונות. המספרים גם ידעו להוביל למסר החינוכי שהקהל ציפה לו.

נהוג להגדיר את סיפור העם כסיפור העובר בעל-פה מדור לדור על-ידי החברה. סיפור העם הוא חלק מהתהליך הפולקלורי בכלל. והוא עממי במלוא המלה, כי יצירת תרבות אינה יכולה להיחשב כעממית כל עוד לא התקבלה על-ידי החברה. ובכן, אנו מבינים שסיפור העם עבר תהליך 'התקבלות'.

אם כך נוכל לומר שסיפורי עמים/ סיפורים עממיים הם סיפורי פולקלור נפוצים, אשר דרך הפצתם היא לרוב מפה לאוזן. לרוב מחבר הסיפור הוא אנונימי, אין מקום וזמן מוגדרים, זאת כדי לתת את התחושה שהיצירה מתאימה לכל מקום וזמן. סיפורי העם, כיצירת פולקלור, הם חלק בלתי נפרד מהתרבות האנושית. בואו ונכיר מספר סיפורי עמים, את מבנה ומאפייני הסיפורים. אבל לפני שנתחיל....הזקנים הם אלה שסיפרו מעשיות וסיפורים.....

סבתא בנגב- יפה ירקוני **מילים ולחן: אבשלום כהן**

אני והסבתא ישבנו בצוותא
ליד מדורה בחצר.
אני משתוקק לסיפור מרתק,
והסבתא צ'זבט תספר.

ספרי לי, ספרי לי, איזו מעשייה
על אותם הימים ועל מה שהיה...
והגזימי היטב, סבתי,
איך אומרים בעברית: 'צ'זבטי'.

הסבתא סיפרה איך בנגב שמרה,
כשהיה עוד שומם ויבש.
עם סטן ורימון מול צבאות ההמון
היא אמרה: 'נתגבר, מעליש!'

ספרי לי, ספרי לי...

כשסבתא נזכרת מיד מתפארת
כיצד על כולם היא 'רכבה'
איך סבא אבנר אחריה חיזר
וגילה לה תמיד אהבה.

נחמד, אך ספרי לי איזו מעשייה...
היכן הימים ש'עשינו חיים'
ועם זוג מכנסיים קצרים.
לנצח כל דור עוד ידע ויזכור:
כן הין הימים יקרים!

'סחתן' שסיפרת לי את המעשייה,
על אותם הימים ועל מה שהיה...
והגזמת בוודאי לא מעט -
איך אומרים בעברית: זה 'צ'זבטי'!

<http://www.youtube.com/watch?v=tqLlid5Ob2A>

מבנה, מאפיינים וחוקים בסוגת סיפורי עמים

זמן, מקום, דמויות, בעיה, איך הגיבורים מתמודדים עם הבעיה.

מאפיינים צורניים

אל-מקום: הסיפור מתרחש במרחב גיאוגרפי לא מוגדר, או באופן כללי בלבד. (לדוגמה: מרוקו).

אל-זמניות: הסיפור מתרחש בתקופה היסטורית לא מוגדרת או מוגדרת בכלליות גסה בלבד (לדוגמה: בתקופת ימי הביניים).

אחידות העלילת: הסיפור העממי מתרכז באירוע אחד והעלילה ברורה מאוד לקורא. **אלמוניות:** הדמויות בסיפור לרוב סתמיות ואינן מוכרות לקהל.

פתיחה וסיום: בסיפור עם הפתיחה קצרה, ללא תיאורים, ויש לה ביטויים ותבניות קבועות. הפתיחה בדרך כלל רגועה ושלווה כדי לתת פתח להפתעה בהמשך וליצור מתח באשר להמשך הסיפור. פתיחות אופייניות לסיפורי עם הן: 'היה היה...!', 'יום אחד...!', 'לפני שנים רבות...!', 'מעשה באחד ש...!', 'פעם אחת...!', ועוד. עם הסיום מצפה לקורא סוף טוב - כל הבעיות שהועלו בסיפור נפתרות, משאלות הלב מתגשמות, והדמות השלילית נענשת.

כמו כן מלבד אלו, בחלק ניכר מסיפורי העם קיים מסר כלשהו, נסתר או חבוי, וזאת בשל השימוש הרב הנעשה בסיפורים אלו בחינוך.

הדמויות: בסיפור העממי תופענה בדרך כלל שלוש דמויות (שלושה גיבורים). דמות אחת חיובית בתפקיד החכם, העני, הצדיק, הטוב וכדומה. הדמות שנייה - שלילית, בתפקיד הטיפש, העשיר, הרשע וכדומה. הדמות שלישית תהיה דמות ניטרלית, שתפקידה לפשר ולגשר בין שתי הדמויות או להכריע לטובת אחת מהן. במערכה מרכזית בסיפור תופענה שתי הדמויות המרכזיות, הטובה והרעה, כשהדמות השלישית תופיע מאוחר יותר, לעיתים כשהמצב נראה תקוע, ותניע את העלילה. **חוק הדו-שית:** חוק הדו-שיח הוא אחד החוקים, הנובעים מהצורך להשפיע על המאזין. מכיוון שהמטרה היא לרתק את הקהל ולשתפו בעלילה - משנה המספר את קולו, ומשחק את שתי הדמויות הפועלות. לכן יהיו ביטויים כמו "אמר לה", "ענתה לו" ולא שימוש בדיבור עקיף כמו "היא סירבה לצאת".

חוק העימות / הניגוד: יסוד הקונפליקט. בכל סיפור עם ישנם ניגודים רבים וקיצוניים. הם יכולים להיות ניגודים גילאים בין זקן לצעיר, ניגודים מעמדיים וכדומה. הניגודים יוצרים מאבקים ועימותים בין הדמויות, בין המצבים ובין האירועים המתרחשים בסיפור.

חזרה: המספר חוזר על הדברים שאותם הוא רוצה להדגיש. לדוגמה: את הגיבור הטוב והחיובי ידגיש על ידי תכונות טובות – חכם, טוב לב, ועוד. המספר משתמש בחזרות רבות, על מלים, עובדות, מעשים וכו'. החזרות הרבות מארגנות את העלילה ותורמות לתחושת הזדהות והנאה של הקורא. החזרה גם מדגישה עניינים מיוחדים, במקום להרבות בתיאורים שונים.

מאפיינים תוכניים

היסוד העל טבעי: נקרא גם בשם מוטיב הפלא. בסיפור העממי קיימת התרחשות של נס או פלא, התרחשות של דברים מעל להיגיון ולטבע האנושי. לדוגמה: מפלצת, האנשה, קוסם המגשים משאלות וכו'. מעניינת העובדה שסיפורים חסרי אחיזה במציאות לעיתים נשמרים בזיכרון הקולקטיבי טוב יותר מאשר סיפורים ריאליסטיים.

משאלה כמוסה: בכל סיפור עם עולה משאלת ליבו של אדם פשוט ושל החברה שבה הוא חי. המשאלה מייצגת ומדגישה את בעיותיו וכאביו של האדם הפשוט, ולכן הסיפור מביא להזדהות ולתחושת שייכות. את המשאלות המודחקות של הפרט ושל החברה אפשר להעלות מן התת-מודע על ידי השלכה על דמויות בעלי-חיים, על עמים זרים וכד'. המשאלה היא בעצם המסר שלשמו ספרו את הסיפור. פעמים רבות בהגשמתה או אי הגשמתה של המשאלה יש משום הבעת דעה לגבי טיבה וערכה של המשאלה. משאלות אותן רוצה המספר לסמן כראויות יזכו להגשמה בעוד אלו שאינן ראויות לא יוגשמו בסוף הסיפור, ויתכן שהמביע אותן ילמד על כך שלא היו ראויות מלכתחילה. הגשמת המשאלות בסיפור נועדה לתת תקווה למאזינים. סיפורי העם מהווים מעיין תיקון לעוולות ולמצוקות של חיי היום יום.

מאפייני הסיפור העממי

1. פתיחה – "פעם אחת", "לפני שנים רבות"...
2. צלילה ברצף – התחלה – אמצע – סוף.
3. דמויות – דמויות ראשיות ומשניות.
4. רקע – תיאור מקום, תיאור זמן.
5. יש הבעת רגשות.
6. לסיפור יש רציון מרכזי (מסר, מוסר השכל)

הסיפור העממי עובר שינויים

הסיבות לכך שהסיפור העממי עובר שינויים במשך השנים :

1. המספרים אינם זוכרים לספר את הסיפור בדיוק כמו ששמעו אותו.
2. לכל מספר יש טעם קצת שונה ולכן כל מספר בלי להתכוון מדגיש ומפתח בסיפור את הדברים שהוא אוהב יותר, ומטשטש את הדברים שהוא אוהב פחות .
3. הסיפור נודד בין עמים ותרבויות שונות ובכל פעם "מושפע" מתרבות המקום. בגלל השפעתם של המספרים על הסיפור , נוהגים לומר שהסיפור העממי הוא לא סיפור של אדם אחד (כמו סיפור כתוב) , אלא סיפור משותף של הרבה אנשים.

האדם שהמציא את הסיפור לנוסח זה קוראים גרסת אם.
המספרים שהעבירו את הסיפור מדור לדור נקראים מסרנים

למדנו

1. שהסיפור העממי הוא סיפור קצר.
2. שאין בו תיאורים ארוכים של רגשות .
3. שהדמויות מאופיינות בקצרה, וזאת משום שהסיפור העממי הוא סיפור שמספרים בעל-פה.

אהבת הבת

סיפור עם ממרוקו

היו היה בארץ רחוקה מלך ולו שלוש בנות. יום אחד היה המלך מדוכדך. באה אליו בתו הבכורה ושאלה מדוע ליבו עצוב. השיב המלך: "ליבי עצוב מפני שאת לא אוהבת אותי". "כן, אבא, אני אוהבת אותך" אמרה הבת הבכורה. "אני אוהבת אותך כמו לחם". שמע המלך והיה שבע רצון.

כעבור זמן מה שוב היה ליבו עצוב. נכנסה הבת האמצעית ושאלה: "מה לך אבי? מדוע אתה עצוב?" השיב המלך: "אני עצוב מפני שאינך אוהבת אותי". "אבל אני אוהבת אותך מאוד" אמרה הבת האמצעית. "אני אוהבת אותך כמו מים". ושוב היה המלך שבע רצון.

ואז באה הבת הקטנה וראתה את אביה יושב וליבו עצוב. שאלה אותו: "מה לך אבי? למה אתה עצוב?" אמר לה: "אני עצוב כי את לא אוהבת אותי". "כן, אני אוהבת אותך!" אמרה הבת הצעירה, "אני אוהבת אותך כמו מלח". "כמו מלח? הסתלקי מפה, חצופה שכמותך" צעק המלך וגרש את בתו מהבית.

הלכה הבת, הלכה והלכה ופתאום פגשה בנסיך. שאל אותה: "מה הנך עושה ברחוב?" ספרה לו את סיפור המעשה. הנסיך לקח אותה לארמון וערך חגיגה גדולה. הזמין לחגיגה את אביה המלך ואמר לטבח: "את כל האוכל שתגיש למלך תבשל בלי מלח" וכך עשה.

כשבא המלך והתחיל לאכול, הוא הרגיש מיד שהאוכל אינו ערב לך. טעם תפל היה לו. וכשליבו זועם ביקש המלך לקרוא לטבח. "מה קרה לאוכל? אי אפשר לטעום אותי". "זה מפני שבישלתני אותו בלי מלח, אדוני" השיב הטבח. "ומי ציווה לבשל אותו בלי מלח?" "אני ציוותי!" שמע המלך קול, וכשפנה לאחור, ראה את ביתו הצעירה. הבין המלך מה רצתה בתו ללמד אותו, ובשמחה השיב אותה הביתה.

בואו נכיר באמצעות הסיפור: "אהבת בת" את מאפייני הסיפור העממי

מאפיין 1- אל זמן ואל מקום

מה כתוב על הזמן והמקום בו מתרחשת הצליפה? _____

מתי התרחש הסיפור? בערב, בהווה או בעתיד? _____

מאפיין 2- שמות הדיבורים

האם הסיפור יש שמות לדיבורים? כן/לא

כיצד מכניס אותם? _____

מאפיין 3- השימוש- המספר שלו מופיע בצורות שונות

כמה בנות היו למלך? _____

האם המספר 3 מופיע בצורה נוספת הסיפור? _____

מאפיין 4- דו-שיח

בין מי למי מתקיים דו שיח? _____

שימו לב לדימוי בין האהבה ל.... _____

הבת הבכורה אמרה לאביה אני אהבת אותך כמו..... _____

הבת האמצעית אמרה לאביה אני אהבת אותך כמו..... _____

חשוב מה מסמלים הדימויים של הבת הבכורה והאמצעית? _____

מאפיין 5- חוק החלפה - קראו וראו מה חוזר על עצמו בסיפור?

כיצד הטיב המלך לדימויים של שתי הבנות? _____

כאשר נצרך דו- שיח בין המלך לבת הצעירה _____

הבת הצעירה מדמה את האהבה שלה לאביה ל..... _____

הפעם, תאבתו של המלך שונה, הוא מתרצל ומכרש את בתו.

מדוע לדעתכם, הטיב כך המלך? _____

מאפיין 6 - הניאוד

במה שונה תגובת המלך לבתו הצעירה משתי בנותיו האחרות?

מאפיין 7 - הציה

מה קרה? איזו הציה צוללה בסיפור? כתוב בשפתך

מאפיין 8 - פתרון

בסיפור כתוב: לפני החגיגה הוא ציווה על הטבח: "את כל האוכל שתאיש למלך, תבשל בלי מלח!" מדוע לדעתכם, ציוו הנסיך והבת הצעירה על הטבח לבשל אוכל ללא מלח?

מה אתה מרשים כאשר אתה אוכל ללא מלח?

בסיפור כתוב: "המלך חש מיד שהאוכל אינו צָרֵב לַחֵק" על פי ההקשר, פירוש הביטוי "צָרֵב לַחֵק" הוא:
א. בריא ב. טעים ג. מבושל ד. שרף

מאפיין 9 - מוסר השכל

במשפט הסיום של הסיפור כתוב: "הבין המלך מה רצתה בתו ללמדו..."

א. מה הבין המלך?

ב. איך הגיב המלך כלפי בתו הצעירה?

מאפיין 10 - סוף טוב לסיפור

לפניכם שני נוסחים לאותו סיפור

1. הסב ונכדו (סיפור עם רוסי)

סבא היה זקן מאוד, מאוד: רגליו חדלו ללכת, עיניו כהו מראות ואוזניו כבדו משמוע. גם שיניו לא היו עוד בפיו וכשהיה אוכל, היה האוכל נוטף על זקנו. לא השיבוהו עוד בנו וכלתו עימהם ליד השולחן והגישו לו את ארוחתו לחוד, על יד התנור. פעם אחת נתנו לו מרק בספל. רצה סבא לקרב את הספל, אך זה נשמט ונשבר. התחילה כלתו נוזפת בו, כי הוא מקלקל הכול בבית ושובר את הספלים אמרה: "מעתה אגיש לך את האוכל בתוך אבוס (כלי שנותנים בו אוכל לבהמה)". נאנח סבא ולא אמר כלום.

פעם ישבו האב והאם בבית וראו את בנם הקטן משחק על הרצפה בלוחיות עץ ובונה דבר מה. שאל האב: "מה אתה עושה בני?" ענה הילד: "עושה אבוס, אבא. כשאתה ואמא תהיו זקנים מאוד אאכיל אתכם באבוס זה!" הביטו האיש ואשתו זה אל זה ודמעות בעיניהם. הם התביישו על כי העליבו את הזקן, ומאז היו מושיבים אותו עמהם לשולחן ומטפלים בו.

2. כף של עץ / סיפור עם מפי יהודי טנגי'ר (מרוקו)

מתוך – תשעה סיפורים ועוד סיפור.

פעם אחת היה זוג צעיר. הרתה ועמדה ללדת, ומתה בלידתה. נשאר האב עם בנו וטיפל בו במסירות רבה. עד כדי כך הגיעו הדברים, שלא רצה לשאת אישה, כדי שזרה לא תטפל בבנו אהובו. את כל נשמתו היה נותן עבורו: בני, רוצה אני לראות אותך בביתך שלך. שא אישה, כדי שאדע לפני מותי, כי יש לך בית וילדים, ואוכל להיפרד בשקט מן העולם הזה. שמע הבן ומיהר לשאת אישה. ואביו נשאר לגור עמו בביתו. לימים נולד להם בן, והסב שמח מאוד בנכדו.

והנה גדל הנכד והגיע לגיל שלוש, ובכל פעם שהיו בני המשפחה מסובים אל השולחן, הרגיש הסב, כי כלתו אינה מביטה בו בעין טובה. פעם ראה הנכד, כיסבא שלו משתמש בכף, השונה מן הכפות של אבא ואמא. שאל אותו: סבא, מדוע אינך אוכל בכף כזאת כמו שלנו?

נאנח הסב וענה: הוריק סבורים, כנראה, שאני צריך לאכול בכף של עץ. לא אמר בנכד דבר, אך למחרת היום נטל כפיס עץ וסכין, התיישב בפינת הבית והתחיל לגלף ולשייף.

- לעת הצהריים חזר האב הביתה ושאל: - איפה הילד?
- אינני יודע – ענה הסב – הוא היה שם, בפינה.
שאל האב את אשתו: - מה עושה הילד?
- אינני יודעת. כל הבוקר הוא יושב בפינה ומשחק. ילד...
ניגש אליו אביו בכעס וקרא: מה אתה עושה פה?
ענה לו הבן: אני מכין לך כף של עץ, כמו שיש לסבא. כשתהיה אתה זקן, אתן לך
לאכול בכף הזאת

קראו את שני הנוסחים

חברו וצנו על חמש מהשאלות הבאות

1. ציין שני מאפיינים של הסיפור העממי הבאים לידי ביטוי באחד מהסיפורים.

כרט, הסבר ותן דוגמה לכל מאפיין מהטקסט.

א.

ב.

2. מטרתו של הסיפור העממי ללמד בני אדם ערכים ומוסר השכל. מה לדעתכם, מוסר ההשכל שניתן ללמוד מסיפור זה?

3. חשבו על כתוב מתאים לסיפור, כתבו אותו והסבירו למה כוונת הדברים.

4. ציין שני הבדלים ושתי נקודות דמיון בין שני הסיפורים שקראת.

5. חברו שם אחר לאחד הסיפורים, והסבירו מדוע השם שבחרת מתאים לסיפור.

6. חברו סוף שונה לסיפור.

7. חישבו כיצד יצלוק לכת הסיפור בחיי היום יום?

8. איירו איור מתאים לסיפור.

המתנה

עשיר גדול היה נוהג לצאת מפעם לפעם לטייל בשוק, לראות מה קורה בקרב העם הפשוט. יום אחד לבש את מיטב בגדי המעצבים שלו ונעל את הנעליים החדשות והיוקרתיים שלו ויצא לטייל. והנה, באמצע השוק, מעשה השטן, נעל ימין נקרעה. מצא העשיר סנדלרייה עלובה ונכנס פנימה, הסנדל לקח את הנעל, חתך הדביק ותפר, העשיר בא לנעול את הנעל והנה הוא מבחין שהתפירה של הסוליה עקומה והתיקון מכווער.

"מה קורה לך, זאת עבודה של בעל מקצוע, אתה סנדלר אתה?" גער בו העשיר, "אנא סלח לי" פונה אליו הסנדלר, "אני עני ובקושי מתפרנס למחייתי, יש לי שמונה בנים ובנות שיהיו בריאים והנה הבת הגדולה הגיעה לפרקה ואין לי במה לחתן אותה. ראשי מלא דאגות עד כי אינני מסוגל להתרכז בעבודה". כך אמר לו הסנדלר ומירר בבכי.

לקח אותו העשיר לביתו, נכנסו לבית, העשיר ניגש לכספת והוציא משם כיכר זהב, "כל פעם שתצטרך לחתן מישהו מילדיך פרוס לך פרוסת זהב". אחז הסנדלר בהתרגשות בכיכר הזהב, הלך לביתו ושמר אותה במקום מסתור. מאותו היום החל הסנדלר לעבוד בשמחה כשהוא חסר כל דאגה ליום המחר. שמע עבודתו המדויקת יצא למרחקים, והחלו לבוא אליו אנשים מכל הכפרים והעיירות שמסביב, ובמשך הזמן הקים הסנדלר מפעל לנעליים והפך לאחד מעשירי הארץ. יום אחד יצא הסנדלר העשיר לטייל בשוק והנה הוא רואה אדם ממרר בבכי. שאל אותו על מה ולמה הוא בוכה, וכשהאיש הסביר לו שהוא עני ואין לו מה לאכול, לא לו ולא לילדיו, הזמין אותו לביתו ונתן לו את כיכר הזהב, "כשתצטרך כסף פרוס לך פרוסת זהב מכיכר זו, מכור אותה וכך לא תצטרך לדאוג יותר". לקח האיש את כיכר הזהב כשהוא מלא ספקות, וכשהגיע לביתו לקח פטיש והכה על כיכר הזהב, ולהפתעתו אכן רק ציפוי דק של שכבת זהב היה על הכיכר ומתחת למעטה הזהב הדק היה גוש ברזל חלוד. נדהם וכועס רץ לביתו של הסנדלר העשיר וקרא בכעס: "למה רימית אותי, כיכר זו כולה ברזל ורק הציפוי שלה זהב". התבונן הסנדלר באיש ובכיכר הברזל שבידו ולאחר רגע של שקט אמר לו: "מעניין, גם אני קיבלתי ברגע של ייאוש את כיכר הזהב הזו, אלא שהגישה שלי הייתה שונה משלך. אני האמנתי במתנה ואילו אתה הטלת ספק במתנה. אתה מבין, פנה הסנדלר לאיש, "האמונה היא כיכר הזהב האמתית, ובזכות אמונתו הצלחתי להגיע למה שהגעת".

מטרה למתמיד: תכנון וכתוב שמונה מטלות לסיפור עם זה

הפיקדון- סיפור עם

י"ל פרץ

בקהלת-הקודש טורובין היה סבל ושמו טוביה.

והיה אותו טוביה איש עני ואביון ומטופל. ועמד ביום החמישי בשוק, כנפי בגדיו תחובות בחבל שעל מתניו, מוכן ומזומן לשאת משא, להשתכר ליום השבת – ואין. פונה טוביה כה וכה, מאין יבוא עזרו – והחנויות מסביב ריקות, הבעלים יושבים בפנים ומפקקים על השולחנות, או הולכים בטלים ומטיילים על פתחי החנויות. והשמש עלתה ותיקד מעל לראשו – חצות יום ועוד אמתחתו ריקה. ונשא טוביה עיניו השמימה והתפלל בלבו תפלה קצרה:

– רבנו-של-עולם, עשה למען סריל שלי והתינוקות. אל תעשה שבתי חול, ואל תצריכני למתנת בשר-ודם...

עודנו מדבר והנה יד אוחזת במעילו מאחוריו. ופנה טוביה, ולפניו אשכנזי, איש-ציד: מדים ירוקים, נוצה מבריקה מרחפת מעל לכובעו...

– מה חפצך, אדוני הצייד, ובמה אוכל לשרתך?

והצייד מאיר פנים ואומר לו אשכנזית צחה:

– הוה יודע, טוביה, שנכוננו לך שבע שנים טובות, שבע שנות ברכה והצלחה, ותוכל לקנות לך לצמיתות את כל העיר, עם השוק והחנויות ועם כל הסביבה. והברירה בידך: מאימתי! ברצותך תתעשר עוד היום, וטרם תשקע השמש מעל לראשך, יזרח לך מזלך כשמש בצהרים, אבל כעבור השנים הטובות תעני, ותשוב ככלות כוחך, להיות סבל כמקודם... וברצותך תבואנה השנים הטובות בסוף, ובהגיע התור, תסתלק מן העולם בעושר וכבוד כאחד הגבירים הגדולים אנשי-השם.

איני צריך להגיד לכם, שאותו הצייד היה התשבי, זכור לטוב, אבל טוביה לא הרגיש בזה, וחשד אותו ללץ לועג לרש, ושמא הוא מכשף, ורוצה הוא להפטר ממנו בשלום, ועונה לו בניחותא:

– הרפה ממני, אשכנזי חביב, ולך לך לדרכך; רש אני אין פול, ואין לי לגמלך בעד הטוב, שאתה רוצה לעשות עמדי...

אבל כשהצייד מפציר בו, נכנסים הדברים, שהוא שונה ומשלש, ללבו של טוביה, וחושב הוא: שמא ואולי, ואם לא יועיל לא יזיק, ועונה בתמימות:

– הוה יודע, אשכנזי אהוב, שדרכי תמיד לשאול בעצת סריל שלי. הבה ואלך, ואשאל את פיה; תגביל היא את הזמן.

– מנהג כשר – עונה הצייד – לך ושוב ואני אחכה לך.

הוציא טוביה את כנפי-מעילו מבעד החבל ויצא את העיר אל השדה, ששם ביתו, בית-חומר, להמלך באשתו.

ואשתו סריל עומדת על פתח ביתה ומחכה לו. ובראותה אותו, ותרץ לקראתו ביד פתוחה, כי אמרה: אנה ה' לידו שכר-עבודה והוא מביא לצרכי השבת... אבל טוביה אומר לה, שלא השתכר עוד כלום. ובא אך לשאול בעצתה, כי בא אליו איש-צייד, אשכנזי, ואמר לו כה וכה...

ומספר הוא לה את כל דברי הצייד. וסריל האמינה תיכף ומיד. ולא חקרה, ולא דרשה הרבה. ותען ותאמר:

– לך והגד, שתבואנה השנים הטובות לאלתר...

– ולעת זקנה, סריל?

– ברוך ה' יום יום! – ענתה סריל בבטחה – ולנו אין פנאי לחכות... האינך שומע את קול הילדים? משחקים הם מאחורי-הבית בחול... שולחו מן החדר, לא שילמנו שכר-למוד...

ונוכח טוביה, ולא פסח עוד על שתי הסעיפים, וירץ אל המבשר, ויאמר:

– רצונה של סריל שלי: תיכף ומיד!

– ואחר-כך, ככלות כוחך ולא תוכל לשאת משא?

– היא אומרת: ברוך ה' יום, יום, יש לה בטחון... והעיקר, שצריך לשלם שכר-למוד בעד הבנים.

– יהי כן – מסכים המבשר – לך ושוב הביתה, שם מחכה לך הברכה...

המבשר נעלם. וטוביה פנה וילך, ויפן לאחורי-הבית, ששם הילדים משחקים בחול, וירא, והנה החול אינו חול, כי אם עפרות-זהב...

והתחילו השנים הטובות...

כעל כנפי-נשרים דואה הזמן, ובהגיע קץ שבע השנים הטובות, ויבוא המבשר להגיד לטוביה, כי עוד היום תשקע שמש הצלחתו, וכל עשרו, אשר לו בבית ואשר הטמין אצל אחרים, כחלום יעוף. וימצאנו, והוא עומד בשוק, כנפי-בגדו תחובות בחבל שעל מותניו, מוכן ומזומן לשאת כל משא ולהשתכר בזיעת-אפיו כמקודם.

וטוביה אומר:

– באת, אשכנזי חביב, לבשרני, כי עברו השנים

הטובות; לך והגד לסריל שלי, כי העושר והכבוד היו בידיה...

ויצאו שניהם יחדיו אל השדה, ששם ביתו של טוביה, בית-חומר כמקודם. וסריל עקרת-הבית לבושה כמקודם בגדי-עניים. וכבשר לה המבשר על חלוף הזמנים, לא השתאתה כלל ותען ותאמר:

– אין דבר, אדוני, למעננו לא התחילו עוד השנים
הטובות כל-עיקר. ואת האוצר חשבנו לפיקדון מאת ה'
יתברך... והבית הוא כמו שהיה, והמלבושים כמו שהיו,
ואנו אוכלים ושותים, כמו שהיינו אוכלים ושותים מקודם,
לפי שהתפרנסנו אך מיגיע-כפיו של טוביה. ומזהב-האוצר,
מפיקדונו של הקדוש-ברוך-הוא שנמצא בחול, לא לקחנו
כי-אם לשלם שכר-למוד בעד הבנים. התורה שלו והזהב
שלו, ובזהבו שילמנו בעד תורתו, ולא יותר... ואם מצא,
שמו-יתברך, בעל-פיקדון יותר אחראי, יפקידו אצל
אחרים...

וכדברה נעלם המבשר. והתעלה והציע את העניין
לפני הבית-דין של-מעלה.

ויצא הפסק, שאין בעל-פיקדון יותר אחראי מטוביה
וזוגתו סריל, ונשאר הפיקדון אצלם...

לקוח מתוך פרויקט בן יהודה

פעילות לתלמיד

• ספר את הסיפור "הפיקדון" בשפתך

• הסבר את הקשר בין שם הסיפור/הכותרת לסיפור עצמו

• תאר שלוש מאפייני הסיפור הקצר הבאים לידי ביטוי בסיפור זה.

• אינו דמות מצאה חן בעיניך, הסבר?

• מהו המסר בסיפור?

סיפור סופי: בטח באללה, אבל קודם תקשור את הגמל

סופי = דרוויש (מפרסית: درویش), הוא מושג המתייחס לאיש דת מוסלמי סופי, החי חיי התמסרות לדת ולהגות, לעתים תוך כדי סגפנות, ודרווישים רבים חיים חיי עוני וקבצנות מבחירה. עם זאת, יש בהם העוסקים במקצועות שונים, למשל הקאדיריתים במצרים עוסקים בדיג.

מורה ואחד מתלמידיו יצאו למסע. התלמיד היה אחראי על הטיפול בגמל. בלילה הגיעו עייפים לעיר ורצו ללכת לישון. תפקידו של התלמיד היה לדאוג לקשור את הגמל. אבל זה לא הדאיג אותו במיוחד. מה עשה? הוא פשוט השאיר את הגמל בחוץ, והתפלל לאלוהים ואמר לאלוהים "תשמור על הגמל!" והלך לישון. בבוקר, הגמל נעלם. אולי נגנב, אולי הלך, אולי משהו אחר קרה.

המורה שאל: "מה קרה לגמל?"

והתלמיד אמר: "אני לא יודע. תשאל את אלוהים, כי אני ביקשתי מאלוהים לשמור עליו, כי הייתי מאוד עייף, כך שאין לי מושג. והאמת שזה גם לא באחריותי כי אמרתי לו (לאלוהים) באופן מאוד ברור, בצורה שלא משתמעת לשתי פנים, ואפילו יותר מפעם אחת. למעשה אמרתי לו שלוש פעמים. ואתה מלמד שוב ושוב 'תסמוך על אללה', אז אני סמכתי עליו. אז עכשיו אל תסתכל עלי בכעס."

אמר המורה: "תסמוך על אללה, אבל קודם תקשור את הגמל, מפני שלא ללה אין ידיים אחרות מאשר הידיים שלך. אם הוא רוצה לקשור את הגמל הוא צריך להשתמש בידיים של מישהו. וזה הרי הגמל שלך! אז הדרך הקלה והקצרה והפשוטה ביותר בשבילו זה להשתמש בידיים שלך.

נכון תסמוך על אללה, אל תסמוך רק על הידיים שלך - אחרת תהייה אדם מאוד מתוח. אבל קודם תקשור את הגמל ואז תסמוך על אללה."

וזוהי העצה לחיים: תעשה כל מה שאתה יכול. זה עדיין לא מבטיח את התוצאה. אין ביטוח ואין הבטחה. ואז תסמוך על אלוהים. וכל מה שקורה - קבל את זה. ועל זה אומרים הסופים:

המתכון לחיים מאוזנים - בטח באל, אבל קודם
תקשור את הגמל

המסמר

המסמר הוא סיפור עממי שנושאו העיקרי בא להראות שבשל מסמר אחד יכול אדם לאבד את ביתו. סיפור זה רווח בחברה הערבית בשם "המסמר של ג'וחא".

סופר על ידי אליהו נאווי

בסיפור "המסמר" מסופר על מוסלמי בשם אבו חאלד שגר בכפר ערבי. כל הקרובים והידידים של אבו חאלד כל הזמן צחקו עליו ואמרו לו: "אבו חאלד, הגיע הזמן שתחליף את הבית שלך. הילדים שלך כבר גדלו וכאשר יבוא אליך ידד, לא יהיה לך מקום לארח אותך", כולם חשבו שחאלד נשאר בביתו אך ורק בגלל שהוא קמצן - שכן בית זה שייך לאביו.

חאלד בסך הכול היה מעוניין בבית מכובד יותר שבו יהיה מקום לארח אורחים ותהיה גדר עם חצר, בור מים וסככה שיוכל לקשור בה חמור. חאלד מוצא בית למכירה במחיר נמוך של שמונה מאות דינר, כאשר ידידיו של חאלד שומעים על מחיר הבית מתפלאים מאוד וטוענים לבטח כי הבית מקולל.

חאלד פוגש את עבדאללה, בעל הבית שנשבע לחאלד כי ביתו אינו מקולל וכי הוא מסודר, נקי ומשופץ. לפני שחאלד קונה את הבית עבדאללה מציב לו תנאי: "ישנו מסמר שנעוץ בקיר חדר האורחים שאותו איני מוכר לך" - עפ"י התנאי מסמר זה נשאר של עבדאללה ולחאלד אסור לגעת בו. חאלד מסכים לתנאי וקונה את הבית בשמחה רבה.

לאחר שעה, באמצע הלילה, נשמעת דפיקה בדלת הברזל, חאלד פותח את הדלת ותוהה לגבי רצונו של עבדאללה, הוא שואל אותו אם שכח משהו בבית? עבדאללה עונה בשלילה, הוא הגיע כדי לבקר את המסמר שלו. חאלד מכניס את עבדאללה ("בבקשה, היכנס").

יום למחרת אורחים וחברים הגיעו כדי לראות את הבית החדש של חאלד, בעוד הם יושבים ומשוחחים מגיע שוב עבדאללה, תולה את הכפייה שלו על המסמר ויוצא מן הבית. הדבר הפך לשגרה כאשר עבדאללה הגיע כל יום ותלה משהו אחר על המסמר שלו.

שגרה זו הטרידה מאוד את חאלד ששמר זאת בליבו מחשש שחבריו יצחקו עליו. עבדאללה מבקר את מסמרו במשך שנים, גם כשבני הבית נסעו, לקח עבדאללה מפתחות כדי שיוכל לבקר את מסמרו.

יום אחד מגיע עבדאללה עם כלב, חאלד התפלא ושאל מה עושה כאן הכלב? בתשובה ענה לו עבדאללה כי הוא מעוניין לקשור אותו אל מסמרו. הבאת הכלב והרצון להשאירו הרגיזה מאוד את אבו חאלד שטען בכעס כי החיה

מסוכנת לילדים והוא אינו יכול להכניס אותה לביתו, עבדאללה עונה לו: אתה יכול להאכיל את הכלב.

לאחר דברים אלה אבו חאלד מאבד את סבלנותו ומחליט לקחת צעד קיצוני: בואו נערים אומר לילדיו. "זקן נוכל, , נצא מן הבית, אני מוותר על רכושי, על כספי ועל ביתי , רק שלא אראה אותך ואת המסמר הארוך שלך".

אבו ח'אלד:

אבו ח'אלד מתואר כאדם טיפש וקמצן, עבדאללה מצליח לנצל שתי התכונות הללו לתועלתו. הוא, כמובן אדם מושחת ומרושע, אך הסיפור מגנה דווקא את קורבנו התמים שנפל בפח. בתחילה מתייחס אבו ח'אלד לאהבתו הרבה של עבדאללה למסמר בתמיהה משועשעת. בהמשך הסיפור הופך עבדאללה לאורח מקובל במשפחה, שותף קבוע למאכל ולמשתה. מצב זה, אף כי ודאי גורם לו נחת רוח, אינו מספק אותו, שהרי הוא משתוקק לכבוש לעצמו מחדש את הבעלות על הבית. לשם כך עליו להפוך את מטרד המסמר לבלתי נסבל.

את זאת הוא עושה ע"י קשירת הכלב הפראי אל המסמר. עתה, כאשר המסמר "הפך" לכלב, שאותו צריך להאכיל ולפייס, איבדו אנשי הבית את תחושת הביטחון והשלווה שהבית אמור להעניק לדייריו, לכן לא נותר לדיירים החדשים אלא לעזוב את הבית.

הכול קורה בגלל מסמר קטן. אולם המסמר הוא רק משל. אפשר להשוותו, לדוגמה, לאותיות הקטנות של חוזה כתוב, שעליהן נוטים בני אדם לדלג כאשר באים לחתום על חוזה או עסקה. השוואה זו יכולה להראות לנו כי לא רק טיפש אחד כאבו ח'אלד עלול ליפול בפח. סיפור זה בא ללמד אותנו על דרך ההגזמה ההומוריסטית - לקח מעשי ומועיל.

האמרה "כמו המסמר של ג'וחא":

כוונתה של אמרה זו היא להזהיר אנשים שלא לאפשר לאדם זר עילה, ולו הקטנה ביותר, לדרוש חזקה על רכושם.

אמרה זו היא למעשה אזכור של סיפור עממי נפוץ בעיבודו של אליהו נאווי. סיפור זה מדגים כיצד בשל מסמר אחד קטן יכול אדם לאבד את ביתו.

הכול בגלל מסמר קטן, הכול בגלל מסמר!

בגלל מסמר
להקת פיקוד צפון
מילים ולחן: נעמי שמר
קיימים 2 ביצועים נוספים לשיר זה

מפרסתו הימנית,
של סוס קרבות דוהר
בבוקר צח וזיווני,
נפל פתאם מסמר.

הכל בגלל מסמר קטן
הכל בגלל מסמר.

אז פרסתו הימנית,
של סוס קרבות דוהר
נפלה גם היא,
נפלה גם היא
כנפול אותו מסמר.

הכל בגלל...

צלע על רגל ימנית,
אז סוס קרבות דוהר
וחץ מהיר ופחזני,
ביתר אותו ביתר.

הכל בגלל..

נפול נפל אז הרוכב,
מסוס קרבות דוהר
והאויב, והאויב
קדימה הסתער.

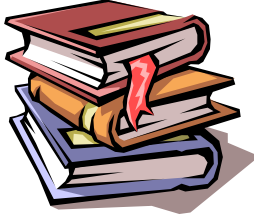
הכל בגלל...

הובס הקרב נפלה העיר,
כסוס קרבות דוהר
וכל השיר, וכל השיר -
חדל בגלל מסמר.

הכל בגלל...

<http://www.youtube.com/watch?v=4W0RS1hZZPY>

השיר – לוליק פסטיבל עין גב

כתיבת סיפור על פי ההנחיות

פתיחה - היכן ומתי מתרחש האירוע?

גיבורי הסיפור - מי הוא או מי הם הגיבורים?

אמצע הסיפור - מהו המכשול? מהי הבציה?

סיום - איך מתגלים על הבציה והמכשול?

סוף - איך מסתיים הסיפור?

16. פעילות משולבת- ספרות ולשון

השופט הקטן

היה היו פעם שני סוחרים ולהם שתי חנויות, חנות על-יד חנות. אחד היה מוכר שמן, והשני מוכר בשמים.

רק קיר דק הפריד בין שתי החנויות.

ערב אחד, הביט סוחר הבשמים דרך הקיר הדק וראה שחברו מונה דינרים של זהב ושם אותם אל תוך מטפחת אדומה.

מנה אחריו גם הוא, ומצא שהם בדיוק מאה שישים וחמישה.

חשקה נפשו של סוחר הבשמים בזהב חברו.

מה עשה? יצא החוצה והתחיל צועק: "עזרו לי! עזרו לי! את כספי גנבו ממני!"

מיד ניגשו אליו שוטרים ושאלו אותו: "במי אתה חושד?"

אמר: "אינני יודע... איש לא בא לכאן משעה ששמתי את מאה שישים וחמישה

הדינרים שלי במטפחתי האדומה, חוץ משכני זה, סוחר השמן".

בדקו אצל השכן ומצאו אצלו מאה שישים וחמישה דינרים בתוך מטפחת אדומה.

התחיל השכן לצעוק: "כסף זה שלי הוא! אל תיקחו אותו ממני!"

איש לא האמין לו.

לקחו אותו והביאו אותו לבית-הסוהר.

כעבור ימים אחדים התחיל המשפט.

השופט שאל וחקר את שני החברים, אך לא ידע להוציא משפט.

ערב אחד יצא השופט לטייל מחוץ לעיר.

פגש קבוצת נערים והקשיב לשיחתם.

והנה אחד מהם אומר: "יודעים אתם מה? אני אהיה השופט, ואשפוט בין סוחר

השמן וסוחר הבשמים!"

עמד לו השופט הגדול מן הצד, תחת אחד העצים. והסתכל.

הנערים לקחו את החבר שלהם ונתנו לו לשבת על אבן אחת, שבאה במקום כיסא המשפט.

שני נערים אחרים באו ועמדו לפניו.

אחד, ששחק את סוחר השמן, אמר: "מאה שישים וחמישה הדינרים שלי הם!" והשני,

ששיחק את סוחר הבשמים, אמר: "הדינרים שלי הם! אני עצמי עטפתי אותם

במטפחתי האדומה, ושמתי אותם בארגז. והנה בא סוחר השמן וגנב אותם ממני".

אמר הנער-השופט: "הביאו סיר של מים חמים ושימו בו את הדינרים! אם יעלו על

המים כתמי שומן – נדע כי הדינרים הם של סוחר השמן, מפני שהידיים שלו

משומנות תמיד. אם לאו – הם של סוחר-הבשמים”.

שמע אותו השופט האמיתי, ומיד ניגש לנער החכם ונישק אותו על מצחו. למחרת בא לבית-המשפט ואמר: “קראו אלי את סוחר השמן ואת סוחר הבשמים!” הביאו את שני השכנים לפני השופט, וכל אחד מהם סיפר שוב את סיפורו. השופט הקשיב, ואחר-כך פקד שיביאו לפניו את הדינרים, וגם סיר של מים חמים. הביאו לפניו.

לקח ושם את הדינרים בתוך הסיר – ומיד נראו כתמי שומן על פני המים. השופט קרא לשוטר ואמר: “הראה את הסיר לכל האנשים! יראו ויאמרו: דינרים אלה של מי הם?”

ראו האנשים ואמרו כולם יחד: “של מוכר השמן! של מוכר השמן!” אז השיב השופט את הכסף לסוחר השמן, ואת מוכר הבשמים שלח לבית-הסוהר. התחילו כולם מברכים את השופט. אמר להם השופט: “לא אותי צריכים אתם לברך, אלא את אותו נער חכם שפגשתי משחק בשדה”.

(מקור: רוזן, מרים. “השופט הקטן”. בתוך: שער למתחיל, 1990, עמ' 82.)

תרגיל 1 - "שאלות מובלגות"

לפניכם 7 שאלות, שאינן צרכות לפי סדר העלילה.
ציינו את המספר הנכון ליד כל שאלה, על פי סדר העלילה.

1. את מי פגש השופט כאשר טיף מחוץ לציר? _____
2. האם ספר השופט לקהל כיצד ידע לפסוק כסק-דין צודק? _____
3. מה קרה כאשר הניחו את המטבעות בתוך סיר עם מיט רותחית? _____
4. מי היו שני הסוחרים, גיבורי הספור? _____
5. כיצד ניתן לדעת, לפי השופט-הנצח, של מי המטבעות? _____
6. מה הייתה המליצה של מוכר הבשמים? _____
7. מדוע לא האמינו השוטרים למוכר השמן? _____

תרגיל 2 - דיבור ישיר וצקיף

לפניכם משפטים בדיבור ישיר ולצקיף מתוך הספור.
ציינו ליד כל משפט מי אמר זאת?
היצלנו במחשן התשובות.

- א. "כסף זה שלי הוא. אל תיקחו אותו ממני!" אל _____
- ב. "אני עצמי עטפתי אותם במטפחת האדומה ושמתי אותם בארזי.
והנה בא מוכר השמן ונבא אותם ממני." אל _____
- ג. "הביאו סיר של מיט ושימו בו את הדינרית." אל _____
- ד. "של מוכר השמן! של מוכר השמן!" אל _____
- ה. "קראו אלי את סוחר השמן ואת סוחר הבשמים." אל _____
- ו. "לא אותי צרכים אתם לברק אלא את אותו נצר חכם שבשתי
משק בסדה." אל _____

מחשן תשובות

מוכר השמן, הקהל, הנצר שהציג את תפקיד סוחר הבשמים, הנצר שהציג את תפקיד
סוחר השמן, השופט המבואר, השופט המבואר, הקהל, אנשי בית המשפט, השופט הקטן,
השוטרים, השופט המבואר, קהל הנצרים

תרכיף 3

סמנו + איך כל משפט נכון, על פי הספור.

1. השופט הקטן היה חכם יותר מהשופט המבוגר. _____
2. מלימתו של סוחר הבשמים נכשלה. _____
3. סוחר השמן אכן אנה את כספו של סוחר הבשמים. _____
4. אציותים קשה לדעת מי צודק, עד שמוציאים תחבולה מתוחכמת. _____
5. הספור מלמד כי, הטומן פח לחברו - בצמנו נופל לתוכו. _____
6. הספור מלמד כי, ניתן ללמוד חכמה מכל אדם ואפילו מילדים. _____
7. השופט המבוגר לא הסס וספר לכולם, כי קבל את הרציון מנצר חכם. _____
8. השופט המבוגר לא היה מצליח לפתור את הבציה, ללא חכמתו של השופט הקטן. _____

תרכיף 4

לפניכם רשימת שמות עצם המצויים בטקסט.

הצבו אותם במקום המתאים בטבלה:

שמן, סוחרים, בשמים, דינרים, זהב, חנויות, משפט, ציר, אבן, מטפחת,

ידויים, אנשים, בית-סוהר, חנות, נצר.

יחיד / זכר	יחידה / נקבה	רבים	רבות

תרגיל 5

התאימו שם עצם מטור א' לשם תואר המתאים לו, בטור ב', על פי הספור.

טור א'	טור ב'
1. סוחר	א. של זהב
2. קיר	ב. חכם
3. דינריט	ג. שמן
4. מטפחתי	ד. שלמים
5. סיר	ה. האדומה
6. נצר	ו. דק
7. ידויט	ז. משוננות

תרגיל 6

השלימו את מילות היחס על פי הכמלים.
המילים המבוקשות מצויות בטקסט.

דואמה: ליד אני ← לידו.

א. אצל הוא ← _____

ב. מן אני ← _____

ג. את הוא ← _____

ד. של הט ← _____

ה. של הוא ← _____

ו. לפני הוא ← _____

ז. את אני ← _____

17. סמיכות

מטרה: לימוד צורת הסמיכות התקינה ביחיד וברבים, תוך שימת לב לתקינות המין, המספר והיידוע.

הסמיכות היא צרוף שתי מילים, שהראשונה שבהן נסמכת ("נשענת") על השנייה: בֵּית-סֵפֶר זו סמיכות. המילה הראשונה – בֵּית – משתנה כשהיא מוצמדת למילה השנייה – סֵפֶר, ובכך היא הופכת להיות נסמכת בֵּית-סֵפֶר.

המילה הראשונה בסמיכות נקראת "נסמך" (נשען) והמילה השנייה נקראת "סומך" (תומך, מחזיק).

- כשרוצים להפוך סמיכות סתמית לסמיכות מיוחדת, מוסיפים את ה' הידיעה לסומך (למילה השנייה) בלבד: בית-הספר.
- לא תמיד יש שינוי בנסמך. מֶלֶךְ, מֶלֶךְ-הַמְּדִינָה.
- סמיכות ברבים נוצרת כאשר הופכים את הנסמך בלבד לרבים: בתי-ספר.
- בצורת הרבים חל שינוי בנסמך: בתים הופך לבתי- הסומך לא משתנה, והוא נשאר בצורת היחיד: מלכי- העיר.

תרגיל לדוגמה: הפכו את צמדי המילים הבאות לסמיכות מיוחדת: שער עיר, דבר מערכת, חברים וועד, ספר ספריה.

אפשרות נוספת: התלמיד מקבל צמדי מילים ביחיד ועליו ליצור סמיכות ברבים.

לדוגמה: צורת יחיד – קובץ מילים, צורת רבים – קבצי מילים

תרגול

השלימו את הטבלה

שם ותואר	סמיכות	סמיכות מיוחדת
דברים קדושים		
ציתונים שבוציים		
מדצנים צולפניים		
פקחים צירניים		
סיפורים צמחיים		
ממתקים טעמיים		
שעורים תוכניים		
כותרות משניות		
חולצות חסיניות		
כוכב ימי		
יצר הראשיתי		

18. תואר

מטרות:

1. להכיר מהו תואר, ולהבחין בין שם תואר לתואר הפועל.
2. להבחין בין שם עצם לבין תואר

דרך העבודה:

- שלב א' – הסבר מהות התואר. מהו? למה הוא משמש?
שלב ב' – הבחנה בין שם תואר לתואר הפועל.

תואר – מילות התואר נחלקות לשתי קבוצות – **שם תואר**, ו**תואר הפועל** החלוקה בדרך כלל היא לפי המילה שאליה התואר מוצמד : אם התואר מוצמד לפועל, הוא נקרא תואר הפועל. אם התואר מוצמד לשם עצם, הוא נקרא שם תואר.

מובן שיש מילים שהן רק תואר הפועל, או רק שם תואר.

לדוגמה: ילד יפה

המילה: **יפה** – מוצמדת למילה ילד. ילד = שם עצם, לכן המילה **יפה** = **שם תואר**.
שיחקנו **יפה**: המילה **יפה** – מוצמדת למילה שיחקנו. שיחקנו = פועל, לכן המילה **יפה** = **תואר הפועל**.

הילד **רזה**: המילה **רזה** מוצמדת לשם העצם הילד, לכן המילה **רזה** = **שם תואר**
אי אפשר לומר כתבתי **רזה**, או אכלתי **רזה**, לכן המילה **רזה** תהיה רק שם תואר.
רצנו מהר: המילה **מהר** מוצמדת לפועל **רצנו**, לכן המילה **מהר** = **תואר הפועל**.
אי אפשר לומר שולחן **מהר** או אנחנו **מהר**, לכן המילה **מהר** תהיה רק תואר הפועל.

משלים שם / משלים פועל.

שמות תואר שמצטרפים לשם העצם, נקראים גם "**משלים שם**"

לדוגמה: חיים הקטן מחפש את אחותו.

תרגילים

1. התלמיד צריך לרשום 5 שמות עצם, ולהוסיף להם 5 שמות תואר.
2. התלמיד יקבל רשימה מצורבת של שמות ותארים ויצטרק לציין מה כל אחד: רגל, שמיט, אדולף, מצחיק, רוח, דרק, רגל, אכלרי, עצבני, איש, סיר, מכסה, מתאים, יפה, צדיק.....
3. כנ"ל עם פעלים ותארי פועל: כותב, מרטיב, מפריץ, יפה, מאד, אוכל, רגל, מכין, משחק, היטב, בעלירות, לאט, נוסע, הולך, פוסע....
4. טור ובו פעלים ושמות מצד אחד, תארי פועל ושמות תואר בטור שמולו. למתוח קווים שיחברו בין המילה המתאימה מצד אחד לצד השני. (שימו לב, חלק מהמילות התואר יכולות להצטרף הן לשם העצם והן לפועל, כלומר יהיה יותר מקו אחד בין התואר שבצד אחד לבין המילים שבצד השני):

הורדנו	טובים
ארנות	אבותים
צינ"ים	לבנים
צורות	יפות
מטפסים	מצנינות
הולכות	מהר
מסדרות	מלכסנות
מדרגות	לאט

הבחנה בין שם עצם ותוארו לבין סמיכות

ההבחנה בין שם עצם ותוארו לבין סמיכות יכולה להיעשות בדרכים אחדות:

1. את הסמיכות ניתן לפרק בעזרת מילית השייכות "של": בגדי-המלך = הבגדים של המלך. אי אפשר לעשות זאת בצירוף של שם ותוארו!!
2. בשייכות ה' הידיעה מוצמדת רק לסומך (המילה השנייה), ואילו בצירוף של שם ותוארו ניתן להוסיף את ה' הידיעה גם לשם העצם וגם לתואר: הילד החכם = שם ותוארו; משחק-הילדים = סמיכות.

תרגיל:

1. ציין ליד כל צירוף אם הוא שם ותוארו או סמיכות.

2. הוסף ה' הידיעה לצירופים.

_____ פרי מאכל

_____ פרי יפה

_____ חתול רחוב

_____ כלבי ציד

_____ חיות בר

_____ חיות פרוצות

_____ צמח נוי

_____ צמחי מאכל

_____ דבריט טובים

_____ סוכרייה מתוקה

_____ סיטריט שקופף

_____ מנצול חדש

_____ מנצול בטחון

_____ רצון טוב

19. מיליות

לבד ממיליות הקישור שכבר נלמדו, על התלמיד להכיר את שאר המיליות המשמשות במשפט, ועליו לדעת להשתמש בהן בדרך הנכונה.

מיליות = מילות קישור, מילות יחס, מילות שאלה.

יש להתחיל את השיעור בתרגול שמות עצם, פעלים, שם פעולה ושם פועל.
לדוגמה: מיינו את המילים הבאות לשם עצם, פועל, שם פועל, שם פעולה:
חודש, תעודה, ללמוד, ראינו, התמודדות, לשוחח, ילדים, הסכמה, תחשוב, תרגיל.
מטרה – להכיר את המיליות, לדעת להבחין ביניהן.
הוספת **המיליות** = שיעור הקניה + תרגול.

דרך העבודה:

- * להציג משפט ללא מיליות (ירון טיפס עץ נפל), ואחר כך להוסיף אותן.
- * להסביר מהן המיליות - מיליות הן הדבק שבין הפעלים והשמות.
- * להציג את המיליות לפי המשמעות הלוגית שלהן:

מילות יחס-את, ל, מ, של

מילות קישור – ו, גם, אף (קשר של חיבור/הוספה) אבל, אולם, אך (קשר של ניגוד), לפני, אחרי, בשעה ש.. בזמן ש... (קשר של זמן) כאן, שם (מקום), מפני, בגלל, לכן, מפאת, עקב (קשר של סיבה/תוצאה), אף על פי, על אף, למרות (קשר של ויתור), או (ברירה), בתנאי זה, בלא, אם (קשר של תנאי), בשביל, למען, כדי (מטרה/תכלית) וכו'
מילות שאלה – מי, מה, מתי, איך, למה, מדוע, היכן.....
לדוגמה: תרגיל הבחנה בין שמות עצם, פעלים ומיליות:

שמשון, שמש, שמח, שם, מרצפות, בגללכם, אומנות, מוסיקה, מקלדת, מקלידים, למה, שלי, סוגרים, סגירה, מנעול, כיתה, את, זה, מתי, קנינו, קניה, לכן, דלתות, אילו, ספר, ללכת, מבטיחים, קוראת, כי, שאלתם, מצליחים, אותם.

תרגול משלים/חזרה

1. על הזוח, או המחברת, מסמנים חמישה טורים עם כותרות: כולל, עם עצם, עם כעולה, עם הפועל ומילות. יוצרים "מחסן מילים", שמתוכו נולד התלמיד את המילה הנכונה ומכניס אותה לטור הנכון.

למשל: מקפיים ויכנסו לטור של שמת עצם דאמתי - לטור הפעלים, עלי לטור המילות, דרישה - לטור שמת הפועל ולטור שמת הפועל

2. תרגיל - קטע שהוצאו ממנו המילות ויש להוסיף אותן.

אפשרות א' - עם מחסן מילות.

אפשרות ב' - בלי מחסן מילות.

לדוגמה: מהקטע הבא הוצאו מילות היחס, צריך להוסיף אותן:

יצאנו לטיול - מרחבי המדינה. ביום הראשון ראינו - הנופים המיוחדים - הגלים. טיפסנו - הר מירון וראינו שם - הנוף המדהים - ההרים והצמקים שמסביב. - היום השני התחלנו - כנרת. האצנו - תוך זמן קצר. היה יום חם, ונהנינו לשחות. - הצטערנו לעצוב, אבל נאלצנו - המשיק נסיעה דרומה. האצנו - בקצת יבנאל - הצהריים והחום ששרר - היה בלתי נסבל.

מחסן המילים: ה, בה, על, אל, את, מ, של, אליה, אותה.

דוגמה נוספת - מילות שונות עם או בלי מחסן מילים:

רצם בשיצור - נסבל, החליטה מורה - נקוט צעד - רגלי. היא אסרה - התלמידים דבר רשותה. - יצביע - ידבר, יוצג - הורדת ציון. התלמידים טענו כ - ההחלטה, שהבאת לכות הדיבור תוריד - רמת ההשתתפות - בשיצור.

מחסן המילים: של, לפני, ה, ה, בלתי, לא, את, נא, ע.

3. לפניכם מקבץ מילים הפכו אותם למשפטים קצרים:

על, ל, את, אולי, שלי, מלך, תלמיד, ליצן, אמר, יש, קרא, הסכים, כסא, שריט, לקח, חיפש. (מותר להוסיף, לא חייבים להשתמש בכל המאמר).

תואר הפועל, או שם עצם, שמתקשרים לפועל, נקראים גם "משלים פועל".

משלימי הפועל מתחברים לפועל בעזרת המיליות.

לדוגמה: חיים הקטן מחפש את אחותו בגינה.

המילים "את אחותו" מתקשרות לפועל "מחפש", לכן הן "משלים פועל". גם המילה "בגינה" מתקשרת לפועל "מחפש" (מחפש בגינה), לכן גם היא "משלים פועל".

20. שעשועי לשון

תשבץ

<u>3</u>		<u>2</u>		<u>1</u>
				
				<u>4</u>
	<u>5</u>			
				<u>6</u>

האדרות

מאונן:

1. העצרת נולדים בין כליט.
4. לא לא לוא.
5. אחד מהתווים.
6. אמיזר ברכב.

מאונק:

1. בריאה.
2. יוסף ראש (ר"ת).
3. אחז בידו.

תשבץ

<u>3</u>		<u>2</u>		<u>1</u>
				
				<u>4</u>
	<u>5</u>			
				<u>6</u>

האדרות

מאונן:

1. בעל חיים דמוי צפרדע.
4. אינו ארוק.
5. רסיסי לילה.
6. אינו שחן.

מאונק:

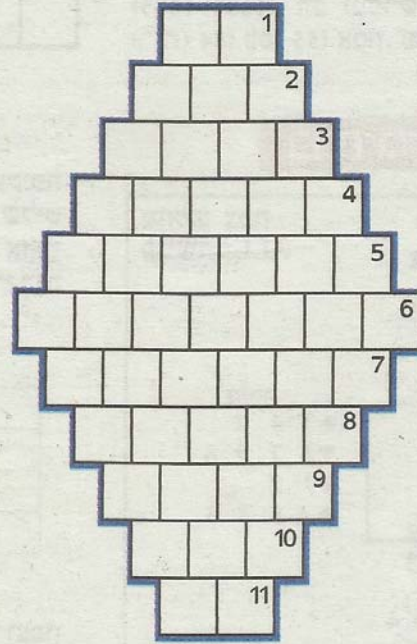
1. קול הצפרדע.
2. בור.
3. השואה בין דברית.

פירמידה כפולה

כל מילה בפירמידה כוללת את אותיות המילה שקדמה לה, בתוספת או בהחסרת אות אחת ובשינוי סדר האותיות

1. שקט
2. חורבן
3. כלי שיט על המים
4. בה משאילים ספרים
5. ישוב עירוני הסמוך לנתניה
6. שכונה בצפון תל אביב (4,3)
7. מפוזר באופן רנדומלי
8. כינוי לספר תפילה
9. מלחין איטלקי
10. נוזל לכתובה
11. מספיק

בין הפותרים נכונה יוגרלו ספרים

(מתוך ידיעות אחרונות 19.7.13)

1. איך יודעים שהכסף מאושר? - מה-הוא-שקט.
2. מה אומר הלוח לאיר כדאי לפייסו? - שיש פס!
3. איפה חשון מופיע לפני תשרי? - במילון.
4. איזה ארץ קטן קטן? - פון.
5. באיזה מפתח אי אפשר לנצול? - במפתח סוף.
6. מה ציץ מהר ואומר מולמוז? - דבורה שצפה בקורס.
7. למה הדבורים מלמלמות? - כי הן לא יודעות אתהמיליט.
8. איזה פול ירוק? - פלפל.
9. איזה פול חכם? - פלפול.
10. איפה מנאן הפול? - בפולחמנות.
11. אינו חיה תמיד רוזה לדעת הפול? - למה.
12. איזה אי שר? - אירן.

הגהה לשונית: נורית צעד
עריכה גראפית: קרן בבלי
הנחייה ולווי פדגוגי: אילת כ"ץ